

ROTALAR DEĞİŞİYOR, GÖÇ DEVAM EDİYOR: AB POLİTİKALARININ GÖÇ ROTALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

28 Mart 2017 | **Antonios Alexandridis ve Müge Dalkıran**

ALSHARQ FORUM RAPOR

Rotalar Değişiyor, Göç Devam Ediyor

**AB Politikalarının Göç Rotaları
Üzerindeki Etkileri**

Antonios Alexandridis ve Müge Dalkıran

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellif(ler)ine aittir.

Telif hakkı © 2017, Al Sharq Forum
Her hakkı saklıdır.
Tasarım: Jawad Abazeed
Türkiye'de basılmıştır.

Bu yayının tüm hakları Al Sharq Forum'a aittir. Al Sharq Forum'un izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt, bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Adres: Yenibosna Merkez Mahallesi, 29 Ekim Caddesi.
İstanbul Vizyon Park A1 Blok, Kat:6 No.:52 34197
Bahçelievler / İstanbul / Türkiye.
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

İçindekiler

Yönetici Özeti	4
Giriş	8
Arka Plan	10
AB'nin Ortak Sığınmacı Politikasının Gelişimi	11
Devlet Egemenliği ve Uluslararası Koruma	12
Geri Göndermeme İlkesi (Non-Refoulement)	13
Uluslararası Deniz Hukuku	15
Göçmen Rotaları ve AB'nin Verdiği Karşılık	16
Batı Akdeniz Rotası	17
Orta Akdeniz Rotası	19
Doğu Akdeniz Rotası	22
“Erişim Noktası” (Hot-Spot) Yaklaşımı	23
AB Sığınmacıları Yeniden Yerleştirme Programı	25
Batı Balkan Rotası	25
Analiz & Öneriler	27
Politika Önerileri	30
Referanslar	32
YAZAR HAKKINDA	45
AL SHARQ FORUM HAKKINDA	45

Yönetici Özeti

Avrupa Birliği (AB) 1990'lardan bu yana göçü kontrol altına almayı ve etkili bir sınır izleme sistemi kurmayı hedefleyen ortak politikalar üretmek için çabalarını sürdürmektedir. Fakat her geçen yıl daha fazla insan; silahlı çatışmalar, insan hakları ihlalleri, yoksulluk yahut ekonomik koşullar gibi birçok nedenden ötürü Avrupa sınırlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Bunlardan bazılarının yasal yollarla bunu gerçekleştirme fırsatı varken çoğunluğu için böyle bir durum söz konusu değil ve ne yazık ki bu insanlar Avrupa'ya ulaşmak için canlarını tehlikeye atmak zorunda kalmaktadırlar.

AB devletleri, Kasım 1997'de göç, iltica ve vize meselelerinde iş birliği içerisinde çalışacaklarına dair bir anlaşmaya vardılar ve bu anlaşma Mayıs 1999'daki Amsterdam Anlaşması ile birlikte yürürlüğe girdi. Öte yandan 2000'lerin başında Libya'dan İtalya'ya yasa dışı kitlesel göçün gün geçtikçe ayyuka çıkmasıyla göç olgusu, AB devletlerinin siyasi anlamda gündemlerine dahil ettikleri temel bir konu hâline geldi. Fakat Suriye iç savaşına kadar asıl endişe, botlar yardımıyla yasa dışı yollara başvurarak Avrupa'ya gelen göçmenlerin sayısı değildi. Yakın bir zamana kadar, yasa dışı göçmenlerin sadece %10'u AB ülkelerine deniz yoluyla ulaşmayı denerken geriye kalanlar sahte belgeler kullanarak hava yolu, araba, otobüs, tren vb. araçları kullanarak giriş yapmaktaydı. Bu durum, 1 milyon insanın Türkiye'den Yunanistan'a geçmek için yasa dışı yöntemler kullandığı 2015'ten bu yana dramatik bir biçimde değişti. AB'li siyaset adamları esas olarak ulus-devletlerin egemenliğinin açıkça ihlali olan bu duruma karşı sınırlarını nasıl koruyacaklarının endişesini taşırlarken medyanın dikkatini çeken ise Güney Avrupa'daki ülkelere ulaşmaya çalışırken yüzlerce boğulan "bot mültecileri" (Boat People) oldu. Nitekim 2000 yılından bu yana 33,000 insanın Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken hayatını kaybettiği tahmin ediliyor.

Her ne kadar botla gelen göçmenlerle alakalı yapılan haberlerde son zamanlarda büyük ölçüde Yunanistan-Türkiye ve İtalya-Libya arasındaki geçişlerden bahsedilse de yıllardır yasa dışı göçmenler tarafından Avrupa'ya gitmek için kullanılan başka göç rotalarının da olduğu bilinmekte. Ancak bu rotaların popüleritesi farklı sebeplerden ötürü dönemden döneme değişiklik arz ediyor. Bu makalenin amacı da AB'nin göç ve sınır politikalarının, yasa dışı göçmenlerin AB'ye ulaşmak için kullandıkları rotaları değiştirmesine ne

derecede etki ettiğini analiz etmek olacaktır. Bahse konu olan göç rotaları bu zamana kadar Operasyonel İş Birliği Ajansı (Frontex) ve diğer aktörler tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

- Batı Afrika Rotası
- Batı Akdeniz Rotası
- Orta Akdeniz Rotası
- Doğu Akdeniz Rotası
- Batı Balkan Rotası
- Arnavutluk'tan Yunanistan'a Dairesel Rota
- Doğu Sınırları Rotası

Göç akışları ve göçmenlerin kullandığı rotalardaki kayma, kesin bir şekilde Avrupa'nın çevresinde kümelenen kaçakçılık ağlarının çalışma yöntemleri gibi bir dizi dış faktöre bağlı. Ancak biz bu makalede, göç akışlarındaki rotaların öncelikle AB tarafından uygulanan politikalara bağlı olarak değiştiğini öne sürmekteyiz. Dolayısıyla rotaların değişmesi sonucunda göçmenler daha zorlu Orta Akdeniz Rotası'na başvurmak zorunda kalmıştır ki bu rotada kayıtlara geçen ölüm oranları bir nebze coğrafi koşullardan, aynı zamanda da Frontex'in arama ve kurtarma çalışmalarındaki isteksizliğinden ötürü çok daha yüksektir. Öte yandan insan kaçakçılığı ağları, mülteciler ve göçmenler için daha yüksek riskler taşıyan yeni rotalar oluşturmaktadır. Frontex Direktörü Fabrice Leggeri, Der Spiegel'e Haziran 2016'da verdiği bir röportajda,

Dolayısıyla rotaların değişmesi sonucunda göçmenler daha zorlu Orta Akdeniz Rotası'na başvurmak zorunda kalmıştır ki bu rotada kayıtlara geçen ölüm oranları bir nebze coğrafi koşullardan, aynı zamanda da Frontex'in arama ve kurtarma çalışmalarındaki isteksizliğinden ötürü çok daha yüksektir

“Mısır, insan kaçakçıları için yeni erişim noktası hâline geliyor. Bu rota inanılmaz derecede tehlikeli, yolculuk çoğunlukla on günden fazla sürüyor.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Bilhassa, Batı Akdeniz Rotası'nın geçiş sayısı anlamında stabil kaldığını ancak AB'ye ulaşmak için geleneksel olarak bu rotayı kullanan grupların (Batı Afrikalılar gibi) Orta Akdeniz Rotası'na doğru kaydığını göstermekteyiz. Bu durum, İspanya'nın üçüncü taraf konumundaki ülkelerle bir dizi ikili anlaşma yaptıktan ve ayrıca Frontex ortak kuvvetleri ile iş birliği hâlinde daha güçlü bir sınır kontrolü tesis ettikten sonra gerçekleşti. Bu güçlü kontrol düzenlemesine

caydırıcı bir etmen olması için başvuruldu. Bu durum, İspanya ile Frontex'in birçok insan hakları ihlaline imza atmasına sebep oldu. Dolayısıyla 1951 tarihli Mülteci Anlaşması'nın öngördüğü geri göndermeme ilkesi ve mülteci hakları hesaba katılmadığından, mülteciler Fas'a doğru geri püskürtmelere maruz kalmış ve neticede birçok mülteci bu sebeple yaşamını yitirmiştir.

Öte yandan, Orta Akdeniz Rotası 2000'lerde Batı Akdeniz Rotası'ndan daha sık kullanılmaya başlandı ve sıklıkla ikinci rotayı kullanan göçmenler Libya sahillerinden yola çıkmaya başladı. Göçmenleri Batı Akdeniz Rotası'nı kullanmaktan caydıran politikalar yüzünden binlerce Afrikalı göçmen göç yollarında boğularak yaşamını yitirmiştir. İtalyan devletinin düzenlediği ve bir yıl içerisinde 150 göçmeni güvenli bir şekilde kıyıya yanaştıran Mare Nostrum isimli arama ve kurtarma operasyonu çok masraflı görüldü ve Frontex tarafından uygulanan çok daha küçük çaplı bir operasyon bunun yerini aldı. Dahası, Frontex arama ve kurtarma çalışmalarını başlatmayı reddetti ve bunun yerine sınır kontrolüne odaklandı. AB'nin savaş mağduru mültecileri korumadaki isteksizliği, kamuoyunun da dikkatini çeken daha ölümcül kazalara yol açarak binlerce insanın canına mal oldu.

2014'ten bu yana AB'ye giriş noktası olarak Doğu Akdeniz Rotası'nı kullanan göçmenlerin sayısında büyük bir artış görüldü. 1 milyonu aşkın göçmenin AB'ye gelmesi dışında 2015 yılında, rekor seviyelere varan göç sayısındaki artışın birden fazla sebebi vardı: Türkiye'den Yunanistan'a bot ile geçiş yapmanın, Libya'dan İtalya'ya gitmekten veya iç savaşın sürdüğü Libya ve Suriye'de kalmaktan çok daha güvenli olması; aynı zamanda Frontex'in, göçmenleri İtalyan sahillerine güvenle transfer etmeye yanaşmaması, neredeyse 1 milyon mültecinin AB'ye Türkiye üzerinden geçmesinin başkaca sebepleri arasındaydı. AB devletlerinin mevcut duruma tepkisi, Frontex'in "Posedion Rapid Intervention" harekâtı ile deniz sınırı kontrollerini arttırmak, bu duruma paralel bir şekilde sınırlara daha fazla asker ve nöbet tutacak NATO gemileri konuşlandırmak oldu. Ancak bu müdahaleler göçmenleri sınırları aşmaktan caydıramadı ve 2016'nın başında 2015'e kıyasla çok sayıda göçmenin sınırları geçtiği görüldü. Buna binaen AB devletleri, AB-Türkiye arasında yapılan bir anlaşma sayesinde Türkiye ile iş birliğine giderek ve "hot-spot" yaklaşımını benimseyerek bu rotanın kullanılmasına son vermek

istedi. Doğu Akdeniz Rotası'nı devre dışı bırakmaya yönelik bu çabalar büyük ölçüde başarılı oldu. Nitekim 2016 yılı boyunca Türkiye'den Yunanistan'a geçişlerde ciddi bir düşüş yaşandı fakat buna karşın Orta Akdeniz Rotası'ndan yapılan geçişlerde bir artış gözlemlendi. Savaş mağdurlarının göç etmek konusundaki iştiaklarına bağlı olarak değiştirilen göç rotaları, göçmenler için gelmiş geçmiş en korkunç yılın deneyimlenmesi ile sonuçlandı. Denizde can veren göçmenlerin sayısı 5,079'a ulaştı. Bu süre zarfında, varılan anlaşma uyarınca Yunanistan'a geçmeye çalışırken durdurulan Suriyeli göçmenler "hot-spot" olarak adlandırılan kapalı kamplarda tutuldu. Burada tutulan göçmenler, AB'nin yeniden yerleştirme programına başvurma hakları olduğu hâlde kısıtlayıcı uygulamalardan ötürü inançlarını yitirdiler. Bunlara ek olarak, farklı milletlerden olan göçmenlerin iltica başvuruları hızlı bir şekilde reddedilerek hatta iltica başvurusu yapma hakları dahi kendilerine verilmeyerek illegal bir şekilde Türkiye'ye geri yollandı. Sürecin oldukça hızlı işlemesinden ötürü göçmenlerin Türkiye'ye geri yollanmaları durumunda zarar görme ihtimalleri bile doğru düzgün araştırılmadı. Son olarak, insan hakları ihlallerinin denetlenmesi, birçok büyük uluslararası sivil toplum kuruluşunun (STK) ve diğer STK'ların, hot-spot yaklaşımını protesto etmek için net bir duruş ortaya koyamaması ile söz konusu süreçler gerektiği gibi seyretmedi.

AB-Türkiye arasında yapılan anlaşmadan sonra Yunanistan'ın kuzey sınırını kapatması ve Slovenya ile Hırvatistan'ın sınırlarını kapatması bir tür domino etkisi yarattı. Çünkü sınırları geçen göçmen sayısı ciddi oranda azaldı. Aynı zamanda farklı milletlerden 60,000'den fazla Suriyeli mülteci ve göçmen, kendi rızaları hilafında Yunanistan'da tutuldu ve varmak istedikleri ülkelere ulaşamadı. AB iltica programının yavaş işlemesi ve Suriyeliler dışında kimsenin bu programa başvuramamasından ötürü, Batı Balkanlar rotası yeniden aktif hale geldi. Mülteciler ve göçmenler, Avrupa'nın kuzeyine kaçakçılık ağlarını kullanarak ulaştılar ki bu da onları fiziksel şiddete ve insan kaçaklığı gibi istismarlara karşı savunmasız kıldı.

Yunanistan deniz sınırının kapatılmasından ve bununla beraber ortaya çıkan insan hakları ihlallerinden sonra, mülteciler ve göçmenler için en ölümcül rota olduğunu düşündüğümüz ve aynı zamanda gözlemlediğimiz

Orta Akdeniz rotasını kullanmaya başladılar. Son zamanlarda sıkça rast geldiğimiz üzere Avrupa'da daha iyi bir gelecek umudu için yollara dökülen yüzlerce göçmen yeniden denizlerde boğularak yaşamını yitirmeye başladı.

Düzensiz aralıklarla süre giden göç meselesi ile ilgili onlarca yıllık tecrübeden sonra halihazırda AB'nin çabaları, Avrupa'ya göç akışını durduramamakta ve göçmenleri her seferinde daha tehlikeli yollar seçmeye itmektedir ve buna bağlı olarak ölümler de gün geçtikçe artmaktadır

Düzensiz aralıklarla süre giden göç meselesi ile ilgili onlarca yıllık tecrübeden sonra halihazırda AB'nin çabaları, Avrupa'ya göç akışını durduramamakta ve göçmenleri her seferinde daha tehlikeli yollar seçmeye itmektedir ve buna bağlı olarak ölümler de gün geçtikçe artmaktadır. Bu yüzdendir ki tüm AB devletleri tarafından kabul edilmiş insan hakları anlaşmaları uyarınca bu geçişleri güvenli hâle getirmek, politikacıların sorumluluğudur. Bunu yapmamak ise AB'nin değerleriyle uyuşmadığını ve teorisi ile pratiğinin tutarsız olduğu imajını oluşturmaktadır ki bu da Birliğin uluslararası prestijine büyük bir darbe vurmaktadır. Bu makaleyi, AB politikacılarına nasıl daha somut ve daha organize bir göçmen ve mülteci politikasına yönelebileceklerine dair bazı önerilerde bulunarak sonlandıracağız.

Giriş

2 Eylül 2015 tarihinde 3 yaşındaki bir Suriyeli çocuğun cansız bedeni, Bodrum sahilinde bulundu¹. Kumsalda cansız bedeni yüzüstü duran bu çocuğun fotoğrafı, dünyanın dört bir yanındaki medya organları tarafından hızlı bir şekilde dolaşıma sokuldu ve bu sayede kaçakçılık ağlarının yardımıyla Avrupa Birliği'ne (AB) geçmeye çalışan mültecilerin ve göçmenlerin dramı kamuoyunun da dikkatini çekti. Türkiye'nin en popüler tatil beldelerinden birinin sahilinde uzanan bu cansız çocuk bedeninin fotoğrafı, Avrupa'nın ortak bir göçmen ve mülteci politikasının olmayışına yönelik öfkeyi de canlandırdı. Fransız Cumhurbaşkanı François Hollande; itirazlara, Avrupa'nın "adil ve insancıl bir ortak mülteci politikasına ihtiyacı olduğunu" söyleyerek karşılık verdi². Acaba tüm Birlik üyelerinin taraf olduğu ortak bir mülteci politikası oluşturmaya yönelik adımlar atılmıyor muydu? Yoksa bu sözler, Cumhurbaşkanı Hollande'ın mevcut politika çerçevesinin adil ve insancıl olmadığına, çünkü her yıl Akdeniz'de binlerce göçmenin ölümüne yol açtığına dair bir itirafı mıydı?

Avrupa, 1990'ların başında Doğu Blokunun çökmesi, Afganistan Savaşı ve Körfez Savaşı sebebiyle kıtaya olan göçlerde bir değişime şahit oldu. Göç üzerine çalışan akademisyenler ve politikacılar, Avrupa'nın periferik mevkilerine deniz ve kara yollarını kullanmak suretiyle ulaşmaya çalışan insanların yarattığı bu göç dalgasını saptamak için "yeni göç" kavramını ortaya koydular³. Söz konusu göç dalgalarında yeni olan, Avrupa'ya göçün "yeni coğrafyalardan" olmasıydı. Çünkü o döneme kadar baskın olan, Avrupa ülkeleri arasındaki yahut Avrupa ülkeleri ile eski kolonileri arasındaki "misafir işçilerin" hareketliliği idi fakat bu durum savaşların sebep olduğu yeni krizlerle birlikte önemli ölçüde değişti⁴. O zamana kadar her bir AB üyesi, söz konusu "krize" tek taraflı olarak karşılık vermekteydi. Nitekim AB'nin, göç dalgalarını kontrol altına almak ve etkili bir sınır gözetiminin temini için ortak politikalar oluşturmaya başlaması, 1990'ların sonuna kadar gündeminde olan bir durum değildi.

Her geçen yıl daha fazla insan; silahlı çatışmalar, insan hakları ihlalleri, yoksulluk ve ekonomik koşullar gibi birçok sebepten ötürü Avrupa sınırlarına ulaşmaya çalışıyor. Bunlardan bazılarının yasal yollarla bunu gerçekleştirme fırsatı varken birçoğunun böyle bir şansı olmadığından her yıl binlerce insan Avrupa'ya ulaşmak için canını tehlikeye atmak zorunda kalıyor. Bugün, Avrupa'ya doğru yaygınlaşarak artan göçün en önemli özelliklerinden biri; sığınma talep edenlerin, mültecilerin ve ekonomik sebeplerden ötürü göç edenlerin bir arada olduğu karmaşık bir göç dalgasının olmasıdır. Söz konusu farklılıklara rağmen Uluslararası Göç Örgütü (IOM), amaçlarına bakmaksızın göç eden herkes için "göçmen" ifadesini benimsemiş durumda⁵. Bu makalede de IOM'nin tercihinine paralel bir şekilde, göç eden ve sığınma talebine dair yasal süreci henüz tamamlamamış olan herkes için göçmen ifadesine başvurulacaktır.

Her ne kadar botla gelen göçmenlere dair haberler, son zamanlarda büyük ölçüde Yunanistan-Türkiye ve İtalya-Libya arasındaki geçişlerle ilgili olsa da göçmelerin yıllardır yasa dışı yollarla Avrupa'ya geçmek için kullandığı başka göç rotaları da mevcut. Ancak bu rotaların kullanımı, farklı sebeplerden ötürü dönemden döneme göre değişmektedir. Bu makalenin amacı; AB'nin göç ve sınır politikalarının, yasa dışı göçmenlerin AB'ye geliş rotalarını

değiştirmede ne derecede etkili olduğunu analiz etmektir. Bu sebeple, göçmenlerin profilleri ve göç rotalarının karakteristiği hakkında bazı temel bilgiler verildikten sonra sıradaki bölümde sınır kontrolleri çerçevesinde devlet egemenliği ve göçmenlerin uluslararası çerçevede korunması arasında nasıl bir dengenin sağlandığı ve sağlanması gerektiği tartışılacaktır. Bu bölümde, tüm AB ülkelerinin göçmenlere karşı hazırlık ve uygulamalarında dikkate almaları gereken temel uluslararası hukuk ilkelerinden bahsedeceğiz. Bu iki açıklayıcı bölümden sonra üçüncü bölümde, göç rotaları ile AB'nin düzensiz aralıklarla gündeme gelen göç dalgalarına verdiği karşılıklar arasındaki ilişkiyi inceleyeceğiz ki araştırmanın esas odak noktası da budur. Makalenin sonunda ise daha önce belirtilmiş açıklayıcı bilgileri esas alarak bir değerlendirme yapacağız ve AB ülkelerine bu konuyla ilgili nasıl bir politika geliştirebileceklerine ilişkin bazı önerilerinde bulunacağız.

Arka Plan

Kasım 1997'de AB devletleri; göç, iltica ve vize meselelerinde daha yakın bir iş birliği içerisinde çalışacaklarına dair anlaşmaya vardı ve bu anlaşma Mayıs 1999'daki Amsterdam Anlaşması ile birlikte yürürlüğe girdi. Libya'dan İtalya'ya yasa dışı kitlesel göçün giderek aşikâr olduğu 2000'lerin başında göç konusu AB devletlerinin siyasi anlamda gündemlerine aldıkları temel bir konu hâline geldi. Fakat Suriye iç savaşına kadar asıl endişe, Avrupa'ya bot ile yasa dışı yollarla gelen göçmenlerin sayısı değildi. Yakın bir zamana kadar, yasa dışı göçmenlerin sadece %10'u AB'ye deniz yoluyla giriş yapıyordu⁶, diğerleri ise sahte belgeler kullanarak hava yolu, araba, otobüs, tren vb. araçlar yardımıyla giriş yapmaktaydı⁷. Bu durum, 1 milyon insanın Türkiye'den Yunanistan'a geçmek için yasa dışı yöntemlere başvurduğu 2015'ten bu yana değişti. AB'li politika yapıcıları esas olarak, ulus-devlet egemenliğinin açık bir ihlali olarak okudukları bu duruma karşı sınırların nasıl korunacağı endişesini taşıırken medyanın dikkatini çeken ise Güney Avrupa'daki ülkelere ulaşmaya çalışırken yüzlercesi boğulan "bot mültecileri" (Boat People) oldu. Tahmin edilen rakamlara göre 2000 yılından bu yana 33,000 insan Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetti⁸⁻⁹.

Avrupa'ya göç rotaları şu zamana kadar Frontex ve diğer aktörler tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

- Batı Afrika Rotası
- Batı Akdeniz Rotası
- Orta Akdeniz Rotası
- Doğu Akdeniz Rotası
- Batı Balkan rotası
- Arnavutluk'tan Yunanistan'a Dairesel Rota
- Doğu Sınırları Rotası

AB'nin Ortak Sığınmacı Politikasının Gelişimi

1999'dan bu yana AB sığınma ve göç politikası, Avrupa Ortak Sığınma Sistemi'ne (CEAS) doğru evirilmekte. Amsterdam Anlaşması (1999), bir dönüm noktası olarak AB'ye ve her bir üye devlete göç ve sığınma hususunda bazı yetkiler verdi. Bunu da Tampere'deki önemli kararlar (1999–2004), Hague Programı (2004–2009) ve Stockholm Programı takip etti (2009–2014). Böylece, göç politikasına dair üç esas başlık Tampere'de kararlaştırıldı: (1) Göç akınlarının idaresi, (2) Üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele ve (3) Göçmenlerin ana yurtları ile iş birliği¹⁰. CEAS çerçevesinde; Dublin Anlaşması (1990), Dublin 2 Düzenlemeleri (2003) ve Dublin 3 Düzenlemeleri (2013) tarafından oluşturulan Dublin Sistemi, iltica başvurularını karar bağlama hususunda bir mihenk taşı olarak görüldü¹¹.

Bir yandan da AB'ye düzensiz göçü durdurmak için devletlerin kendi başlarına ortaya koydukları çabalar mevcuttu. Bu çabalar; İtalya ve Libya, İspanya ve Fas, Yunanistan ve Türkiye gibi devletler arası ikili anlaşmaları ve askeri sınır kontrol operasyonlarını içermektedir. Öte yandan, Lizbon Anlaşması (2010), AB çerçevesi içerisinde temel hakları tesis etmek amacıyla ortak bir iltica ve göç politikasının (Madde 67) temel ilkelerini tesis etmiştir. Ancak AB düzeyindeki eylemler ve 26 Ekim 2004'te Avrupa Konseyi'nin 2007/2004 sayılı kararıyla oluşturulan ve göç politikasının güvenlik boyutu açısından sorumlu olduğu düşünülen Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Frontex¹², insan haklarına dair eksiklikleri denetleme mekanizmasına sahip olmadığı ve geri göndermeme ilkesinin (non-refoulement) üzerinde

durmadığı için eleştirilmektedir¹³. Bir sonraki yıl faaliyete giren bu organ, sınır idaresi operasyonlarını koordine ederek ulusal sınır güvenliğini korumaya destek sağlamak amacıyla kurulmuştur. AB devletlerinin yanı sıra İzlanda ve Norveç de dahil olmak üzere diğer Schengen ülkeleri de bu faaliyete katılım göstermektedir. Frontex şu an, 142 milyon euroluk yıllık bütçesiyle AB'nin en yüksek finansmanına sahip organlarından biri durumundadır¹⁴. Şu an sürmekte olan en büyük Frontex operasyonları şu şekildedir:

- Poseidon Operasyonu (2015'ten bu yana Poseidon Hızlı Müdahale Operasyonu olarak biliniyor) Yunanistan ve Türkiye'nin deniz ve kara sınırları arasında.
- Triton Operasyonu, İtalya ve Libya'nın deniz sınırları arasında (2014'ten bu yana).

Devlet Egemenliği ve Uluslararası Koruma

Uluslararası hukuktaki genel ilke, yabancıların kendi topraklarına girip giremeyeceği hususunda devletin yetki sahibi olmasıdır. Ancak her ne kadar sınır kontrolü, devletlerin egemenlik alanına girse de bu egemenlik insan hakları bağlamındaki yükümlülüklerle sınırlanmıştır. Bu bağlamda AB, bir taraftan göçmen akınlarını idare edebilmek amacıyla ortak bir sığınma politikası ve hukuku oluşturmaya çalışırken diğer yandan tüm göçmenlerin insan haklarına saygı gösterecek şekilde uluslararası hukuk ve standartlara bağlıdır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM); göçmeni, “(1) kişisel durumu; (2) göçün gönüllü veya zorunlu olup olmadığı; (3) göçün sebeplerinin ne olduğu veya (4) ne kadar süre kalacağı fark etmeksizin, mukim olduğu yerden ayrılıp uluslararası bir sınırın ötesine geçen veya bir devletin içinde yer değiştiren kişi” şeklinde tanımlamaktadır¹⁵. Birçok belgede genel olarak “göçmen” kavramı kullanılıyor olsa da yasal çerçevede kavramlar arasında önemli ayrımlar mevcuttur. İlk ayırım, göçün; çıkış, transit ve varış ülkelerinin normlarına uygun bir şekilde yapılıp yapılmadığı esas alınarak düzenli ve düzensiz göçmenler şeklinde yapılmaktadır¹⁶. Üstelik bugün AB'ye olan göçlerin çoğu; sığınma talep edenleri, mültecileri,

ekonomik sebeplerden ötürü göç edenleri ve korunmaya ihtiyaç duyan insan kaçakçılığından mağdur olanlar ya da tek başına göç eden reşit olmayan kişiler gibi diğer göçmenleri kapsayan karışık göç akınları şeklindedir. Her bir göçmen statüsü ayrı birer düzenleme ve yasal korumayı gerektirmektedir fakat bu sınıflandırmayı yapmak her zaman kolay değildir. Ayrıca koşullara bağlı olarak göçmenin statüsü değişebilmektedir¹⁷. Tam da bu sebepten dolayı devletler statüsü fark etmeksizin tüm göçmenlerin temel haklarına saygı göstermelidir.

Uluslararası hukuk bağlamında ise hem uluslararası mülteci hukuku hem de uluslararası insan hakları hukuku, devletlere pozitif ve negatif yükümlülükler yüklemektedir. Bu bağlamda, geri göndermeme ilkesi bir jus cogens kuralı olarak ortaya çıkmaktadır ki bu ilke, bir bireyin eziyet ve işkence görme riski altında bulunduğu bir ülkeye geri gönderilmesini yasaklar¹⁸. Dahası, uluslararası deniz hukuku da göçmen botlarının kurtarılmasına dair devletlere yönelik önemli düzenlemeler ve yükümlülükler içermektedir. Tüm bu uluslararası sistemlere ek olarak AB, ayrıca bölgesel insan hakları koruma sistemine de bağlıdır. Bu perspektiften bakıldığında, AB'nin göç politikası sadece uluslararası insan hakları ile uyumlu olmakla kalmayıp bölgesel anlaşmalar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarıyla da uyumlu olmalıdır.

Geri Göndermeme İlkesi (Non-Refoulement)

Geri göndermeme ilkesi uluslararası düzeyde ilk olarak uluslararası mülteci hukukunda ortaya çıkmıştır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme ve bu konvansiyona ait 1967 tarihli Protokol, mültecilerin haklarını normlara bağlayan temel müktesebatları teşkil etmektedir. Tüm AB üyesi ülkeler tarafından imzalanan ve onaylanan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme sadece mülteci statüsünü belirlediği için değil, aynı zamanda geri göndermeme ilkesini (M.33) tesis ettiği için de önemlidir ki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) son zamanlarda bu ilkenin sınırlanamaz bir mutlak hak olduğunu ilan etmiştir¹⁹. Madde 33'e göre:

“Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi; ırkı, dini, vatandaşlığı, muayyen bir içtimai

zümreye mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin hudutlarından her ne şekilde olursa olsun sınır dışı veya iade edemez.

Bununla beraber, bulunduğu memleketin emniyeti için tehlikeli sayılması hususunda ciddi sebepler mevcut olan veya bilhassa vahim bir cürümden dolayı katileşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için mezkûr memleket topluluğu için tehlike arz eden bir mülteci işbu hükümden istifadeyi talep edemez.”

Her ne kadar 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, bu ilkenin mültecilere uygulanmasını sınırlandırmış²⁰ olsa da bu ilke zaman içerisinde, uluslararası insan hakları hukukunun temel bir doktrini ve jus cogens kuralı hâline gelmiş ve İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (CAT-OHCR) gibi temel sözleşmelerde yer almıştır. Bu ilke, devletlerin toplu olarak yabancıları sınır dışı etmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Buna ek olarak, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme (1990), düzensiz göçmenlere de açık bir koruma bahşetmektedir. Ancak, ilginç bir şekilde henüz hiçbir AB üyesi devlet bu sözleşmeyi ne imzalamış ne de onaylamıştır²¹.

Geri göndermeme ilkesi sadece uluslararası düzeyde değil, bölgesel düzeyde de uygulanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) geri göndermeme ilkesini açıkça zikretmese de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) çığır açan Soerign kararı²² ile üye devletlere bu ilkeye uyma yükümlülüğünü yüklenmiştir. Dahası Mahkeme, yabancıların toplu şekilde sınır dışı edilmesini konu edinen davalarda, bu tip vakaların insan haklarının ihlali olduğunun altını çizmiştir²³. Bununla birlikte AB Temel Haklar Sözleşmesi açıkça geri göndermeme ilkesine yer vermekte ve 19. Maddesi'nde toplu sınır dışı etmeyi yasaklamaktadır.

Geri göndermeme ilkesine göre; zulüm, ayrımcılık, saldırı, çatışma, yaşam hakkı açısından tehdit veya tehlike altında bulunan her birey için uluslararası koruma (mülteci statüsü ya da ikincil koruma) talep edebilir. UNHCR'ye göre, “sığınma talep edenler, uluslararası koruma talep eden ve mültecilik için başvuruları henüz sonuca bağlanmamış bireylerdir”²⁴. Sığınma talebinde

bulunanlar, bu tanıma bakılırsa AB'ye gelen göçmenler arasındaki en büyük grubu oluşturmaktadır. Başvurularını tamamladıktan sonra mülteci ya da ekonomik göçmen olabilmektedirler. Bazıları mülteci statüsü için gerekli kriterleri sağlamasa da geldikleri ülkede zulme uğrama tehlikeleri varsa o an bulundukları ülkede ikincil koruma statüsüne sahip olabilmektedirler. İkincil koruma da AB hukuku dahilinde düzenlenmiş bir statüdür²⁵. AB Temel Haklar Sözleşmesi, sığınma hakkına 18. Maddede yer vermektedir ki bu madde de 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'yi esas almaktadır. Uluslararası örf ve adet hukukuna, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'ye ve AB Temel Haklar Sözleşmesi'ne göre, sığınma talebinde bulunmak ve bu hakkı kazanmak, bireylerin hakları arasında yer almaktadır²⁶.

Uluslararası Deniz Hukuku

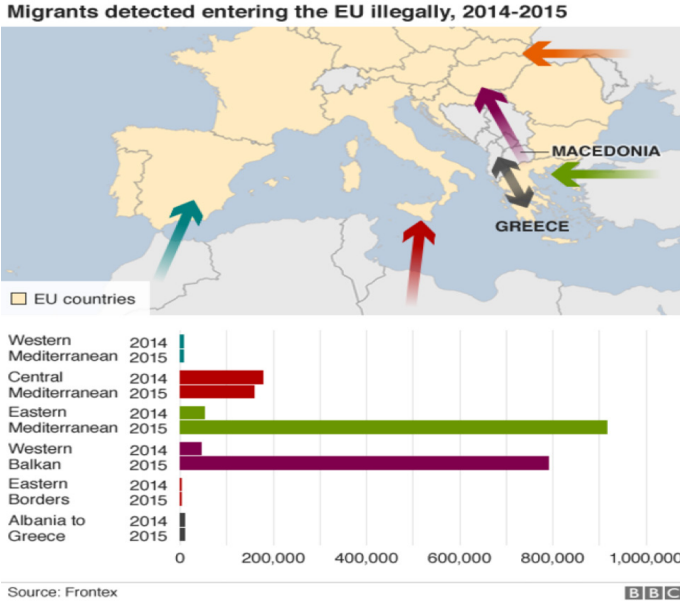
Uluslararası mülteciler hukuku ve insan hakları hukukunun yanı sıra uluslararası deniz hukuku da denizlerde yaptıkları operasyonlar hususunda AB ülkeleri için bağlayıcıdır. Devletlerin açık denizlerdeki sorumluluklarını, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) belirlerken devletlerin denizlerde destek çalışmaları yaparken sahip oldukları sorumlulukları düzenleyen 3 ayrı sözleşme mevcuttur: 1979 tarihli Denizlerde Arama ve Kurtarma Çalışmalarına Dair Uluslararası Sözleşme (SAR Sözleşmesi), 1974 tarihli Denizde Can Güvenliği Sözleşmesi (SOLAS) ve 1989 tarihli Kurtarma Çalışmalarına Dair Uluslararası Sözleşme²⁷.

AIHS taraf olan bir devlete ait bir geminin, göçmenlerin ayrıldığı ülkeye ait bir göçmen botuna eşlik etmesi durumunda, bu göçmenler AIHS tarafı devletin yetkili kontrolü altında sayılmamaktadır. Denizde kurtarma çalışmaları hususuna dair tüm ilgili sözleşmeler (SAR Sözleşmesi, SOLAS ve Kurtarma Çalışmalarına Dair Uluslararası Sözleşme), taraf devletlere denizde tehlike altında olan herhangi bir insana yardım etme yükümlülüğünü yüklemektedir

UNCLOS'un 2. Maddesine göre kara suları bir devletin toprakları dahilinde sayılmaktadır, bu sebeple AİHS'e taraf bir devletin kara sularına bir göçmen botunun girmesi durumunda bu göçmenlere AİHS tarafından öngörülen tüm hakların verilmesi gereklidir. Dahası, göçmenlerin AİHS'e taraf bir devlete ait bir gemiye çıkarılması durumunda, açık denizlerde dahi olursa, bu gemi bayrak ülkesinin yargı yetkisi altındadır (UNCLOS'un 92. Maddesi). Bu tip gemilere çıkarılmış göçmenlerin, bayrak devletin sorumluluğu altında olmasının sebebi budur. Ancak AİHS taraf olan bir devlete ait bir geminin, göçmenlerin ayrıldığı ülkeye ait bir göçmen botuna eşlik etmesi durumunda, bu göçmenler AİHS tarafı devletin yetkili kontrolü altında sayılmamaktadır. Denizde kurtarma çalışmaları hususuna dair tüm ilgili sözleşmeler (SAR Sözleşmesi, SOLAS ve Kurtarma Çalışmalarına Dair Uluslararası Sözleşme), taraf devletlere denizde tehlike altında olan herhangi bir insana yardım etme yükümlülüğünü yüklemektedir. Bunun da ötesinde, taraf devletlere kurtarma çalışmaları için gerekli sürecin yürütülmesini temin etmek amacıyla iş birliği ve koordinasyon içerisinde olma yükümlülüğü vermektedir.

Göçmen Rotaları ve AB'nin Verdiği Karşılık

Bu bölümde, göçmenlerin Avrupa'ya geçmek için kullandıkları üç temel rotaya göz atacağız: Batı, Orta ve Doğu Akdeniz rotaları. Bu rotalar, düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya ulaşımı için en önemli rotalar olsa da bunların kullanım sıklıklarına dair değişimler gözlemlemekteyiz. Bu rotaların kullanılmasında yaşanan değişimlerin sebeplerini tespit etmek amacıyla; göçmenlerin genel profilini ve sayısını, ikili anlaşmaları, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmaları ve Frontex operasyonlarını inceleyeceğiz. Dahası, yalnızca AB politikalarının değil, Suriyeli mülteciler krizinin de Batı Balkan Rotası denilen yeni rotanın oluşumunda ciddi bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu bakış açısından yola çıkarak bu bölümün sonunda, değişen rotalar bağlamında söz konusu yeni rotayı da detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

Görsel 1: Akdeniz'deki göçmen rotalarının haritası (Kaynak: BBC, Why is EU struggling with migrants and asylums? Bkz. <http://www.bbc.com/news/world-europe-24583286>)

Batı Akdeniz Rotası

Fas ve Avrupa (spesifik olarak İspanya ve Fransa) arasındaki göç rotasından başlarken bu rotanın kolonyal tarihinden, coğrafyasından, ekonomik ve politik koşullarından ötürü uzun bir geçmişi olduğu vurgulanmalı ve buradaki göçün her daim iki taraflı olduğu da not edilmelidir. İspanya, 1986'da AB'ye girip Schengen sisteminin kurulmasıyla birlikte 1990'larda AB ortak göç politikasına yönelik değişiklikler yaptıktan sonra, Fas'tan İspanya'ya olan düzensiz göç akınları arttı²⁸.

Kuzey ve Batı Afrikalıların Avrupa'ya düzensiz göçünde yaygın olarak kullanılan rotalardan biri Batı Akdeniz rotasıdır ki bu rota daha ziyade Cezayir ve Fas'tan İspanya'ya olan göçler için kullanılmaktadır. Bu sebeple İspanya-Fas sınırı, sınır kontrolü çerçevesinde AB için sorunlu bir unsur hâline gelmiştir. Kuzey ve Batı Afrikalıların yanı sıra 2015 yılında Suriye iç savaşı ile birlikte Suriyeliler, kayıtlara göre bu rota boyunca yapılan toplam 7164 geçişte en büyük paya sahip olmuşlardır²⁹. Sahra-altı Afrikalı göçmenler ise Cezayir ve Fas'a ulaşmak için Sahra Çölü'ne da Batı Afrika kıyısı olmak üzere iki ayrı rota kullanmaktadır.

Sahra, yüksek risk teşkil ettiği için ikinci rota daha fazla tercih edilmektedir. Bu rotalardan, 2011’de 8,450 geçişle en yüksek ve 2010’da 5,000 ile en düşük geçiş sayısı kaydedilmekle birlikte 2008’den beri her sene ortalama 6,850 geçiş gerçekleşmiştir³⁰.

Düzensiz göçü engellemek için İspanya ve Fas arasında 1990’ların başlarından itibaren bir iş birliği vardır. İlk olarak, 1991’de İyi Komşuluk ve Dostane İş Birliği Sözleşmesi imzalanmış ve bu sözleşmeyi takiben, iki ülke arasında Karşılıklı Geri Kabul Anlaşması 1992’de kabul edilmiştir. Frontex öncülüğündeki Avrupa Sınır İzleme Sistemi’nin (EUROSUR) kurulmasıyla birlikte Faslılar, Moritanya’lılar, Senegalliler, Cape Verde vatandaşları ve hâlihazırda da Suriyelilerin İspanya sınırını geçmeleri pratikte engellenmiştir³¹. Frontex, Batı Akdeniz rotasında “Hera”, “European Patrol Networks”, “Indalo” ve “Minerva” adları altında ortak operasyonlar yapmaktaydı. Bu operasyonlara ise gemi ya da başka türlü araçlar yollayarak destek veren diğer AB üyesi devletler ve Schengen üyeleri ile iş birliği hâlinde İspanya öncülük etmekteydi. Bu operasyonlar on yıl boyunca sürdü ve 2014’te 4,114 göçmen engellendi. Bir sonraki yıl ise engellenen düzensiz göçmen sayısı 3,817 idi³². Bu operasyonlar göçleri engellemenin yanı sıra uyuşturucu ticaretini engellemek için de kullanılmaktadır³³.

Sınır kontrol taktikleri birçok insan hakları ihlalinin yaşanmasına da sebep olmuştur. Fas ve İspanya’da uygulanan çok yüksek seviyedeki polis şiddeti ve İspanya sınırını geçmeye çalışan göçmenlerin İspanyol polisi tarafından vurulduğuna dair raporlar bu ihlallere örnektir. Her ne kadar göçmenlerin geri püskürtülmesi operasyonları, yol açtıkları insan hakları ihlalleri sebebiyle Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) tarafından ağır bir şekilde eleştirilse de bu operasyonlar diğer AB üyesi devletler tarafından İspanya ve Fas arasında “etkili ve verimli” bir sınır kontrolü uygulaması olarak örnek alınmaktadır

Frontex’in 2016 Risk Analiz Raporu’na göre³⁴, Avrupa’ya göç etmek için geleneksel olarak bu rotayı kullanan Sahra-altı Afrikalı göçmenlere karşı Fas ve İspanya’da daha etkili sınır kontrolü önlemleri uygulandığında, bu göçmenler artan bir şekilde Orta Akdeniz rotasını kullanmaya başlamışlardır. Ayrıca aktarıldığı kadarıyla, bu sınır kontrol taktikleri birçok insan hakları ihlalinin yaşanmasına da sebep olmuştur. Fas ve İspanya’da uygulanan çok yüksek seviyedeki polis

şiddeti ve İspanya sınırını geçmeye çalışan göçmenlerin İspanyol polisi tarafından vurulduğuna dair raporlar bu ihlallere örnektir³⁵. Her ne kadar göçmenlerin geri püskürtülmesi operasyonları³⁶, yol açtıkları insan hakları ihlalleri sebebiyle Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) tarafından ağır bir şekilde eleştirilse de bu operasyonlar diğer AB üyesi devletler tarafından İspanya ve Fas arasında “etkili ve verimli” bir sınır kontrolü uygulaması olarak örnek alınmaktadır³⁷. Almanya İçişleri Bakanı da aynı tonda konuşarak, 6 Kasım’da Welt am Sonntag Gazetesi’ne Almanya’nın göçmenleri denizde durdurmak ve sığınma başvurusunda bulunabilecekleri Kuzey Afrika’ya geri göndermek istediğini ifade etmiştir³⁸.

Orta Akdeniz Rotası

Avrupa’ya giden rotalar arasında en yaygın şekilde kullanılanlardan biri, Mısır yahut daha çok Libya’dan başlayıp Malta veya genellikle İtalya’da sona eren Orta Akdeniz Rotasıdır. Bu rota; Afrikalılar, genel olarak da Sahra-altı Afrikalılar tarafından kullanılmaktadır ancak sonraki yıllarda, ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyeliler tarafında da kullanılmaya başlanmıştır. 2008-2010 aralığında, bu rota Doğu Akdeniz rotasından daha az kullanılmaktaydı ama bu durum, 2011’deki Arap Baharı’ndan sonra değişti. Bu rota, 2012’de ufak bir farkla en çok kullanılan ikinci rota hâline gelirken 2013-2014’te Eritre ve Suriye’de yaşanan iç savaş³⁹ sebebiyle rotanın kullanımında daha da fazla bir artışa şahit olundu. 170,660 geçişle 2014 rekor yılı oldu ve 2015’te de 153,946 geçiş gerçekleşti. Yola çıkış ve varış noktaları arasındaki uzun mesafeden ötürü bu rota en tehlikeli rota durumundadır. 2014’te 3,200 ölüm ve kaybolma vakası yaşanırken 2015’te bu sayı 2,900 oldu⁴⁰. 3 Kasım 2016’da İtalya’ya giden 2 bot alabora olup 240 göçmen de boğuldu ve ne yazık ki bu hadisenin yaşandığı 2016 yılı, Avrupa’ya geçmeye çalışan göçmenlerin ölüm oranlarında yeni bir rekora ulaşmıştı⁴¹.

Libya’dan gelen düzensiz göçü durdurma çabaları, bu rotanın aktive olmasından sadece iki yıl sonra başladı. Ancak 2006’daki ortak AB-Libya Eylem Planı dahilinde atılmış somut bir adım yoktu⁴². 2006 ve 2010 yılları arasında, denizlerde “illegal göçle savaşmak” amacıyla İtalya ve

Libya arasında bir dizi protokol imzalandı. Bu anlaşmalar, Libya'da çatışmaların başladığı dönemde askıya alındı fakat daha sonraları İtalya ve Libya Ulusal Geçiş Konseyi arasında göçe dair iş birliğini sürdürmek amacıyla bir protokol daha imzalandı. Bunun yanında, 2012'de de bir başka anlaşma daha imzalandı fakat kamuya açıklanmadı⁴³. Bu iş birliğine yönelik temel eleştiriler, insan hakları ihlallerinden ve geri göndermeme ilkesinden kaynaklanmaktaydı. İlk olarak Libya, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'ye ve buna ait 1967 tarihli protokole taraf değildi ki bu da Libya'nın mülteciler ve sığınma talep edenler için yasal bir koruma sistemi olmadığı anlamına gelmekteydi⁴⁴. Bunun yanında, Avrupa Komisyonu ve Amnesty tarafından hazırlanan raporlara göre, Libya'daki mülteciler kötü muamele ve geri gönderilme hususları bakımından ciddi riskler altındaydı⁴⁵. AB devletleri tek başına ya da iş birliği hâlinde politikalar üreterek yahut sınır kontrolü sağlayarak düzensiz göçü engellemeye çalıştı. AB'nin sınır kontrol kapasitesini güçlendirmek için yapılan en önemli operasyonlar şunlardı:

Mare Nostrum Operasyonu, Kasım 2013'te Lampedusa kıyılarında 366 göçmenin ölmesinden sonra İtalya devleti tarafından başlatılan bir deniz ve hava operasyonuydu ve İtalyan polisi ve İtalyan Kızılhaç'ı ile birlikte İtalyan ordusundan birlikler operasyona katılmıştı⁴⁶. Operasyonun amacı, Orta Akdeniz rotasındaki düzensiz göçü durdurmaktı. Bu yüzden Mare Nostrum iki aşamalıydı:

- Alabora olma tehlikesi yaşayan botları tespit etmek, göçmenleri kurtarmak ve onları Sicilya'ya getirmek.
- İnsan kaçakçılarını adalete teslim etmek⁴⁷.

Operasyon bir yıl boyunca sürdü ve çoğunlukla, Libya kıyısına yakın bir şekilde seyreden bir arama ve kurtarma operasyonu şeklinde gerçekleşti. Bu operasyonla birlikte 150,000'den fazla göçmenin güvenli bir şekilde İtalyan topraklarına ayak basması sağlandı⁴⁸. Ancak bu operasyon İtalyan devleti için oldukça maliyetliydi çünkü operasyonu sürdürmek için ayda 9 milyon Euro harcanmaktaydı⁴⁹. Bu sebepten ötürü, İtalyan devleti ek finansman için başvurdu fakat AB devletleri talep edilen yardımı vermedi. Sonuç olarak operasyon 31 Ekim 2014'te sona erdi. Buna rağmen AB devletleri, o zamandan itibaren bu düzensiz göç akınlarını durdurmak için iş birliği çabalarına devam etti.

Frontex'in Başkanı Fabrice Leggeri, Triton'un bir arama ve kurtarma görevi olması fikrini, bu tip bir durumun "çaresiz göçmenleri yola çıkma risklerini göze almaya cesaretlendireceği" sebebiyle reddetti. Dahası, böyle yapması durumunda Frontex'in "insan kaçakçılarının değirmenine su taşıyacağını" da ekledi⁵⁴. Dogmanın bu şekilde değişmesinin, yani kaçakçılık ağlarını engellemenin yaşamları kurtarmadan öncelikli görülmesinin bir sonucu olarak, Nisan 2015'te denizlerde yaşanan ölüm oranı önceki senenin aynı dönemine kıyasla 30 kat daha fazla oldu

Frontex'in sınır kontrol operasyonu Triton, 1 Kasım 2014'te başladı. Her ne kadar bu operasyon, Mare Nostrum'un yerine geçmesi için tasarlanmasa da onun yerini aldı. Triton operasyonu, daha az teçhizat ve daha küçük bir bütçe ile yapılan daha sınırlı bir operasyondur. Aylık bütçesi, Mare Nostrum'dan üç kat daha az ve aylık ortalama 2,9 milyon Euro civarındaydı⁵⁰. Operasyon alanı ise daha dardı ve İtalya'nın deniz sınırlarının korunmasına odaklanmaktaydı.

Bu gelişme, Eylül 2014'te Frontex İdari Direktörü Gil Arias'ın, Mare Nostrum'un arama ve kurtarma hedeflerinin insan kaçakçısı sayısını arttırdığı⁵¹ ve bilmeden de olsa göç için bir "cazibe faktörü" olarak işlev gösterdiği eleştirilerinin ardından yaşandı⁵². İngiltere ise Triton Operasyonu'na benzer eleştirilerden ötürü katılmadı⁵³. Nisan 2015'te, bir hafta sonu içerisinde 800 göçmenin yaşamını yitirmesinin ardından kamuoyunda yükselen itirazları takiben acil bir AB göç krizi zirvesi toplandı. Bu zirve boyunca Frontex'in Başkanı Fabrice Leggeri, Triton'un bir arama ve kurtarma görevi olması fikrini, bu tip bir durumun "çaresiz göçmenleri yola çıkma risklerini göze almaya cesaretlendireceği" sebebiyle reddetti. Dahası, böyle yapması durumunda Frontex'in "insan kaçakçılarının değirmenine su taşıyacağını" da ekledi⁵⁴. Dogmanın bu şekilde değişmesinin, yani kaçakçılık ağlarını engellemenin yaşamları kurtarmadan öncelikli görülmesinin bir sonucu olarak, Nisan 2015'te denizlerde yaşanan ölüm oranı önceki senenin aynı dönemine kıyasla 30 kat daha fazla oldu⁵⁵. 2016'da Doğu Akdeniz rotasının AB-Türkiye arasındaki anlaşma ile pasifize edilmesinden sonra bu rotaya olan talepte yeniden bir yükselme gerçekleşti ve toplamda 181,436 geçiş gerçekleşti. Maalesef bu durum da 2016'da 5,000'den fazla ölümün gerçekleşmesine yol açtı⁵⁶. Daha sonra göstereceğimiz gibi, bu yükseliş AB-Türkiye arasında imzalanan anlaşma ile ilişkiliydi.

Doğu Akdeniz Rotası

Doğu Akdeniz rotası, genel olarak AB'ye düzensiz göçte en çok kullanılan rota olagelmıştır. Ancak 2015'te eşi görülmemiş bir duruma şahit olundu. 2014'te 50,830 geçişin yaşandığı bu rota, 2015'te AB'ye giden yaklaşık 1 milyon insan tarafından kullanılarak açık ara en çok kullanılan rota oldu⁵⁷. Göçmen yahut mülteci krizi olarak anılan 2015 boyunca, Türkiye'den Doğu Akdeniz'deki Yunan adalarına 885,000'den fazla geçiş saptandı⁵⁸ ki bu da bir önceki yıldan 17 kat fazla bir orana karşılık gelmekteydi. Aralık 2012'de Yunanistan-Türkiye kara sınırına örülen tel örgünün tamamlanmasından ve sınırın iki yanında da gözetimin yoğunlaşmasından bu yana bu geçişlerin büyük çoğunluğu deniz yoluyla gerçekleşti. Bu geçişlerin yüzde 85'i de Afganistan, Irak ve Suriye gibi çatışma bölgelerinden gelen insanlar tarafından gerçekleştirildi. Türk sahilleri ile Ege'nin doğusundaki adaların yakınlığından ötürü, bu rota, Orta Akdeniz rotası gibi ölümcül olmadı fakat yine de 2015'te 806 kişi Avrupa'ya geçmeye çalışırken hayatını kaybetti.

Türkiye ile yapılan geri gönderme anlaşmasının AB-Türkiye ilişkilerinin sıcak gündemi hâline gelmesine rağmen, geri gönderme anlaşmasının arka planı, Türkiye ve Yunanistan arasında 2002'de imzalanan ikili protokole dayanmaktaydı. Bu protokol uyarınca, Türkiye'nin yola çıkan ülke olması durumunda, uluslararası korumaya haiz olmayanlar Türkiye'ye geri gönderilebilmekteydi. 8 Mart 2016'a bu protokol gözden geçirildi ve AB-Türkiye Geri Gönderme Anlaşması'na dönüştü ki bu anlaşma da Yunanistan'ın, düzensiz göçmenleri hızlı bir şekilde Türkiye'ye geri gönderebilmesine müsaade etmekteydi⁵⁹.

Bu anlaşmalara uygun bir şekilde, Frontex de 2006'dan bu yana Yunanistan-Türkiye ve Bulgaristan kara sınırlarında Operation Poseidon Land adı altında ve 2007'den bu yana Yunanistan ve Türkiye deniz sınırında Operation Posedion Sea adı altında devriye sınır operasyonları yürütmektedir. Frontex, 2011 ve 2013 arasında bu iki operasyon için 47 milyon Euro harcadı. Amnesty ise, insan haklarının ihlal edildiğine ve geri göndermeme ilkesi göz önüne alınmaksızın yapılan illegal geri göndermelerin olduğuna dair üst üste gelen raporları esas alarak

Şubat 2016'da NATO savunma bakanları; Yunan, Türk ve Frontex kuvvetlerine göçmen geçişlerini izleme ve gözetlemede yardımcı olmaları için Ege Denizi'nde bir deniz kuvveti konuşlandırmak hususunda anlaştı

Operation Posedion'un şaibeli kısımlarına dair sorularını defaten yöneltti⁶⁰. Frontex ile Yunanistan ve Türkiye deniz sınırlarının kontrolüne dair anlaşma yapılmasından sonra Yunan hükümeti, iki ülke arasında yaygın olarak kullanılan kara güzergâhına

tel örgü örmeye karar verdi. Bu güzergâh, Yunanistan ile Türkiye sınırının Evros nehirlerince ayrılmayan tek kısmının üzerindeydi ve 2010 yılında bu güzergâh üzerinde 32,500 göçmen durduruldu⁶¹. Bilindiği kadarıyla bu güzergâh, iki ülke arasındaki en güvenli geçiş yoluydu⁶². Tel örgü 2012'de tamamlanınca ise göçmenler çok daha ölümcül olan deniz rotalarını kullanmaya mecbur bırakıldı.

2015'te Yunanistan ile Türkiye deniz sınırlarında yaşanan, emsali görülmemiş boyutlara ulaşan göçmen akınlarından ötürü Yunanistan, Ege'deki sınırlarını korumak için ek destek talep etti. "Poseidon Rapid Intervention" adlı yeni operasyon, Yunanistan'a sınır gözetimi, kayıt ve tanımlama kapasitesi konularında ek destek sağladı. Frontex operasyonlarına katılım gönüllü olsa da tüm üye devletler, kendi dış sınırlarında olağan dışı bir durumla karşı karşıya değillerse acil bir müdahale çağrısı yapıldığında buna yanıt vermekle yükümlüydüler⁶³. Son olarak, Şubat 2016'da NATO savunma bakanları; Yunan, Türk ve Frontex kuvvetlerine göçmen geçişlerini izleme ve gözetlemede yardımcı olmaları için Ege Denizi'nde bir deniz kuvveti konuşlandırmak hususunda anlaştı.

Mart 2016'da yeni gelecek göçmenlerin Türkiye'ye dönmesini sağlayacak şekilde AB-Türkiye arasındaki anlaşmanın imzalanmasından ve Yunanistan-Makedonya sınırının aynı ay içerisinde kapatılmasından sonra göçmen akınları kayda değer ölçüde düştü ve göçmen akını ayda ortalama 1,900 insan civarında seyretti. Bunun yerine ise Orta Akdeniz rotasındaki geçişlerde yükselişe şahit olundu.

"Erişim Noktası" (Hot-Spot) Yaklaşımı

2016'nın ilk üç yılında 170,000'den fazla insan AB kıyılarına ulaştı ve bunların büyük çoğunluğu Doğu Akdeniz rotasını kullandı. Bu sayı, 2015'in ilk üç ayına kıyasla 7 kat bir artışın olduğu anlamına geliyordu. Sonuç olarak AB devletleri, krizin büyümesini engellemek için göçmenlerin Ege'nin diğer yakasına geçme taleplerini azaltacak bir çözüme yönelik çalışmak zorunda kaldılar. AB devletleri bu minvalde, AB-Türkiye arasındaki anlaşma dahilinde anlaşmanın netice

verecek şekilde sınırları dışarı çekmekle birlikte “erişim noktası” denilen ve 5 ayrı işleve sahip olan “kapalı kamplar” oluşturmaya karar verdiler:

- Düzensiz göçmenlerin kaydı ve izlenmesi.
- Kaçakçılık ağları hakkında istihbarat toplamak amacıyla göçmenleri sorguya çekmek.
- Sığınma talep edenleri kuralına uygun bir sığınma talebi prosedürüne sevk etmek.
- Uluslararası koruma hakkı olmayan göçmenlerin geri dönüşünü koordine etmek.
- Yukarıdaki işlevlerin gerçekleştirilebilmesi için tercümanların sağlanması⁶⁴.

Bu görevler, yerel otoritelerle iş birliği hâlinde AB organlarının (Frontex, Interpol ve Avrupa İltica Destek Ofisi [EASO]) ortak çalışmasıyla yerine getirilmektedir. Bu açıdan, söz konusu kamplar aynı anda hem karşılama hem de geri gönderme merkezleri olarak işlev görmektedir. Erişim noktaları yaklaşımı ilk olarak İtalya’da uygulanmıştır, hâlihazırda ise aktif olarak çalışan 6 kamp mevcuttur. Yunanistan’da adaların sınırlarına konuşlandırılmış ve merkezi Pire’de bulunan AB Bölgesel Görev Gücü tarafından koordine edilen 5 adet “erişim noktası” bulunmaktadır.

“Erişim noktalarında” hedeflenen, uluslararası korumaya haiz ve sığınma hizmetlerine yahut sığınmacı yerleştirme programına erişim izni olanlar arasında, aralarında Türkiye’ye sınır dışı edilecek göçmenlerin hızlı bir şekilde tespit edilmesidir. Bu uygulama ile birlikte neticede bireysel bazda sığınma talep etme hakkı devamlı olarak ihlal edilmektedir.

Dahası, AB-Türkiye arasındaki geri gönderme anlaşması ve “erişim noktası” yaklaşımı, Medecins Sans Frontieres (MSF) ve Amnesty gibi STK’ların yanı sıra UNHCR’in de tepkisini çekmiştir⁶⁵. Toplu sınır dışı etme uygulaması eleştirilere maruz kalırken, Türkiye tarafından uygulanan coğrafi sınırlama⁶⁶ mültecilerin haklarının korunması açısından ortaya çıkan bir diğer önemli tartışmadır. Öte tarafta, “erişim noktalarında” insan haklarının ihlal edilmesi, mültecilere yardım alanında çalışan tüm aktörler tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Örneğin, Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF) ve UNHCR, Lesbos’taki faaliyetlerini sonlandırmıştır⁶⁷.

Erişim noktalarında” hedeflenen, uluslararası korumaya haiz ve sığınma hizmetlerine yahut sığınmacı yerleştirme programına erişim izni olanlar arasında, aralarında Türkiye’ye sınır dışı edilecek göçmenlerin hızlı bir şekilde tespit edilmesidir. Bu uygulama ile birlikte neticede bireysel bazda sığınma talep etme hakkı devamlı olarak ihlal edilmektedir

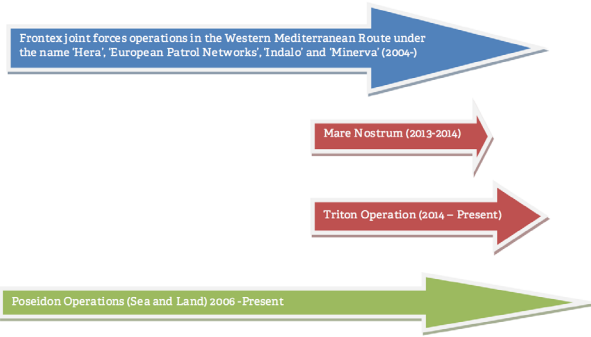
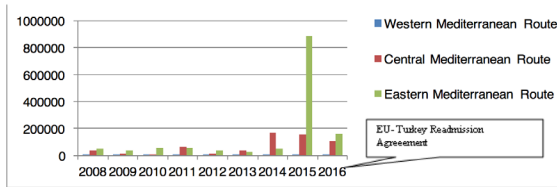
AB Sığınmacıları Yeniden Yerleştirme Programı

Avrupa Komisyonu daha önce eşine rastlanmamış ölçüde göç akınlarının gerçekleştiği 2015’te AB’nin ön cephesi olan İtalya ve Yunanistan’ın üzerinde oluşan baskıyı ortadan kaldırmak için sığınma başvurusu yapanların diğer AB ülkelerine paylaştırılması için bir “taslak plan” sunmuştur. Mayıs 2015’te, 40,000 sığınmacının paylaşımı için bir Konsey Karar Taslağı ortaya konmuştur. Eylül 2015’te, İtalya ve Yunanistan’dan alınıp tekrar yerleştirilecek sığınmacı sayısını 106,000’e çıkaran, ayrıca spesifik olarak adı ortaya konmayan bir başka ülkeden (muhtemelen Macaristan) de 54,000 sığınmacının yeniden iskân edilmesini önererek toplam sayıyı 160,000’e yükselten bir başka taslak da sunulmuştur⁶⁸. Bu iki taslak, Avrupa Birliği’nin İşleyişi Sözleşmesi’nin 78/3. Maddesi’ni esas almıştır. Bu madde, Avrupa Parlamentosu’nun danışma görüşü alındıktan sonra “üye devletlerin, üçüncü bir ülke vatandaşlarının ani akınından kaynaklanan acil bir durumla karşı karşıya kalması hâlinde” geçici önlemler almasına müsaade etmektedir⁶⁹. Bu kararlar sırasıyla 14 Eylül ve 22 Eylül 2015’te alınmıştır. AB sığınmacıları yerleştirme programı sadece, AB ülkelerine sığınma taleplerinin kabul oranı %75’in üzerinde olan milletler için geçerli olmaktadır ki o dönemde bunlar Suriyeliler, Iraklılar ve Eritrelilerdi. Bu program, şu an için sadece Suriye vatandaşları için geçerlidir. Bununla birlikte, Kasım 2015’ten bu yana 30 Suriyeli ile Iraklının Lüksemburg’a yerleştirilmesi⁷⁰ ve Temmuz 2016 itibarıyla, Yunanistan ve İtalya’dan toplam 3,056 kişi iskân edilmesi⁷¹, uzun bir dönem yaşamak için pek de uygun koşullara sahip olmayan kamplarda yaşayan insanların nezdinde belirsizliği ve çaresizliği arttırmaktadır. Böyle bir durumun ortaya çıkması da göçmenlerin Avrupa’nın kuzeyine ulaşmak ve orada sığınma başvurusu yapmak amacıyla ve insan kaçakçılığı ağlarının yardımıyla kullandığı Batı Balkan rotasındaki hareketliliği arttırmıştır.

Batı Balkan Rotası

2015 boyunca, Yunanistan’dan Türkiye’ye geçenlerin büyük çoğunluğu, Avrupa’nın resmi olmayan ancak devlet kontrolündeki bir koridorunu kullandı. Bu koridor, göçmenlerin sığınma talebinde bulunmak veya düzensiz

göçmen olarak yaşamak için varmak istedikleri Avrupa'nın kuzeyindeki istikametlerine serbest bir şekilde hareket etmesine müsaade etmekteydi. Bu sebeple, 885,000'den fazla insan bu rotayı kullandı⁷². Mart 2016'da Balkan koridorunun kapanmasından sonra ve Slovenya ile Hırvatistan'ın sınırlarını kapatmasının yarattığı domino etkisiyle beraber, göçmenlerin Kuzey Avrupa'ya ulaşmasına yardımcı olan insan kaçakçılığı ağlarının tekrar aktifleşmesine şahit olundu. Hâlihazırda, Yunanistan'da tutulan yaklaşık 60,000 Suriyeli mevcut ve bu göçmenlerin AB tarafından yönetilen Sığınmacı Yerleştirme Programı'na erişim için başvurmaları beklenmekte, fakat yerleştirme programının yavaşlığından ötürü bu insanlar inançlarını yitirmiş durumdalar. Bu sebepten ötürü bu insanlar, AB'nin bu programına erişimi olmayan Iraklılar, Afganlar, Pakistanlılar ve Faslılar gibi diğer milletlerden insanlarla beraber, insan kaçakçılarının yardımıyla göç etmeye karar verdiler.

Tablo 2: 2008 ve 2015 arasında Akdeniz'deki rotaları kullanarak sınırı geçtiği tespit edilen düzensiz göçmenlerin oranları. Kaynaklar: Frontex'in 2008 verileri, "Central Mediterranean Route," internette ulaşılabilir; Frontex, "Eastern Mediterranean Route," internette ulaşılabilir; Frontex, "Western Mediterranean Route," internette ulaşılabilir. Tüm yıllık veriler Frontex'ten ve 2016 için veriler UNHCR Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean'dan, internette ulaşılabilir.

Analiz & Öneriler

Analiz

Göç akınları ve göçmenlerin kullandığı rotalardaki değişim, reddedilemez bir şekilde, Avrupa'nın periferilerindeki savaşlar ve kaçakçılık ağlarının yarattığı çelişkiler gibi bir dizi dış faktöre bağlıdır. Ancak bu makalede, söz konusu göç akınlarının rotalarının birincil olarak AB tarafından uygulanan politikalarla ilişkili bir şekilde değiştiğini öne sürmekteyiz. Bu değişen rotalar nihayetinde göçmenleri, kontrol altına alması daha zor olan Orta Akdeniz rotasını tercih etmeye itmekte ki bu rota bir ölçüde coğrafi koşullarda, aynı zamanda Frontex'in bu rota üzerinde arama ve kurtarma operasyonları yapmaya dair isteksizliğinden ötürü ölüm oranının daha yüksek olduğu bir rotadır. Bununla birlikte insan kaçakçılığı ağları, Avrupa'ya geçişte göçmenler ve mülteciler için daha yüksek risk teşkil eden yeni rotalar yaratmaktalar. Frontex Direktörü Fabrice Leggeri, Haziran 2016'da Der Spiegel'e verdiği röportajda, "Mısır, insan kaçakçılarının yeni odak noktası hâline geliyor. Bu rota olağanüstü derecede tehlikeli, bu rota üzerindeki yolculuk genelde 10 günden fazla sürüyor." açıklamasında bulundu⁷³.

Bilhassa, Batı Akdeniz rotasının yapılan geçiş sayısı bakımından nasıl stabil kaldığını ancak AB'ye geçiş için bu rotayı geleneksel olarak kullanan Batı Afrikalılar gibi grupların Orta Akdeniz rotasına kaydığını göstermiştik. Bu durum, İspanya'nın üçüncü ülkelerle yaptığı bir dizi anlaşmanın ve ayrıca Frontex kuvvetleriyle daha güçlü sınır kontrolleri tesis etmesinin ardından ortaya çıktı. Bu güçlü kontrol düzenlemesi, caydırıcı bir güç olarak kullanıldı ve İspanya ile Frontex tarafından bir dizi insan hakları ihlalinin işlenmesine sebep oldu ki bu da birçok ölüme, 1951 Mülteci Anlaşması'nın öngördüğü geri göndermeme ilkesini ve mülteci haklarını hesaba katmaksızın, illegal bir şekilde Fas'a doğru geri püskürtmelere sebep oldu.

Öte yandan, yukarıda belirttiğimiz gibi, Orta Akdeniz rotası 2000'lerin ortasında Batı Akdeniz rotasından daha sık kullanılmaya başlandı ve geleneksel olarak ikincisini seçen göçmenler Libya kıyılarından yola çıkmayı tercih etmeye başladı. Göçmenleri Batı Akdeniz rotasını kullanmaktan alıkoyan politikalar, denizde boğularak yaşamını yitiren binlerce insanın büyük ölçüde sorumluluğunu taşımaktadır. İtalyan devletinin yürüttüğü

Göçmenleri Batı Akdeniz rotasını kullanmaktan alıkoyan politikalar, denizde boğularak yaşamını yitiren binlerce insanın büyük ölçüde sorumluluğunu taşımaktadır. İtalyan devletinin yürüttüğü ve bir yıl içerisinde 150,000'den fazla göçmeni güvenli bir şekilde karaya ulaştıran Mare Nostrum Operasyonu çok masraflı görüldü ve Frontex tarafından yürütülen daha küçük bir operasyon ile değiştirildi. Frontex arama ve kurtarma operasyonları başlatmayı reddetti ve bunun yerine salt sınır kontrolüne odaklandı. Bu AB organının, zor durumdaki göçmenleri korumadaki isteksizliği -kamuoyunun da dikkatini çeken- yüksek oranda ölümcül olan bot kazalarına yol açmaya devam etmektedir

ve bir yıl içerisinde 150,000'den fazla göçmeni güvenli bir şekilde karaya ulaştıran Mare Nostrum Operasyonu çok masraflı görüldü ve Frontex tarafından yürütülen daha küçük bir operasyon ile değiştirildi. Frontex arama ve kurtarma operasyonları başlatmayı reddetti ve bunun yerine salt sınır kontrolüne odaklandı. Bu AB organının, zor durumdaki göçmenleri korumadaki isteksizliği -kamuoyunun da dikkatini çeken- yüksek oranda ölümcül olan bot kazalarına yol açmaya devam etmektedir.

2014'ten bu yana, AB'ye girmek için Doğu Akdeniz rotasını kullanan göçmenlerin sayısında keskin bir artış görüldü. Bir milyondan fazla göçmenin AB'ye geçtiği 2015 yılındaki rekora birçok faktör neden oldu. Türkiye'den Yunanistan'a botla yolculuk yapmanın Libya'dan İtalya'ya yolculuk etmekten daha güvenli olması, Libya ve Suriye'deki iç savaşlar ve Frontex'in, göçmenleri İtalyan kıyılarına güvenli bir şekilde transfer etmeyi reddetmesi, AB'ye Türkiye üzerinden 1 milyon civarı insanın gelmesine neden olan faktörlerdir.

AB devletlerinin tepkisi, denizde devriye gezen NATO gemilerinin kullanımıyla birlikte sınırların silahlandırılmasının yanında Frontex'in "Posedion Rapid Intervention" operasyonu ile beraber sınır kontrollerini arttırmak oldu. Ancak bu önlemler dahi, göçmenleri yola çıkmaktan caydırmaya yetmedi ve 2016'nın başında, geçiş yapan göçmenlerin sayısında 2015'e kıyasla büyük bir artışa şahit olundu. AB devletleri ise Türkiye ile yaptıkları anlaşma ile ve "erişim noktaları" yaklaşımıyla, bu rotanın kullanımına bir son vermeye çalıştılar. Doğu Akdeniz rotasının kullanımını engellemeye yönelik bu çabalar bir ölçüde başarılı oldu. 2016 boyunca Türkiye'den Yunanistan'a geçişlerin sayısının sert bir düşüş yaşanırken, Orta Akdeniz rotasının kullanımında bir artış gözlemlendi. Göç etmeye yönelik iştahla beraber rotalarda yaşanan bu değişim, 2016 yılının göçmenler açısından gelmiş geçmiş en ölümcül yıl olmasıyla sonuçlandı.

Denizlerde ölen göçmen sayısı, 5,079'a ulaştı⁷⁴. Aynı zamanda, anlaşmanın imzalanmasından sonra Yunanistan'a geçmeye çalışırken engellenen Suriyeli mülteciler, "erişim noktaları" denen kapalı kamplarda tutuldular. AB yerleştirme programına başvurma hakkına sahip olmalarına rağmen, bu programa dair umutlarını prosedürlerin yavaş işleyişinden ötürü kaybettiler. Ayrıca, sığınma başvuruları çok hızlı bir şekilde reddedilen veya sığınma başvurusu hakkı dahi tanınmayan diğer milletlerden göçmenler ise Türkiye'ye illegal bir şekilde geri gönderildi. Sürecin oldukça hızlı işletilmesinden ötürü de bu göçmenlerin Türkiye'ye dönmesi durumunda zarar görme tehlikeleri derli toplu bir şekilde araştırılmadı. Son olarak da "erişim noktaları" yaklaşımının uygulanmasını protesto etmek için birçok büyük STK'nın ayrılmasının akabinde insan hakları ihlallerini denetlenmesi konusunda da bir eksiklik doğdu.

AB-Türkiye arasındaki anlaşmanın, göçmenlerin Doğu Akdeniz rotasını kullanmaktan caydırılmasının, ayrıca Slovenya ve Hırvatistan sınırlarının kapatılmasının yarattığı domino etkisi sebebiyle Yunanistan'ın kuzey sınırlarını kapatmasının akabinde geçiş sayısında ciddi bir düşüş yaşandı. Buna bağlı olarak, Suriye'den ve diğer milletlerden 60,000'den fazla mülteci ve göçmen, kapatılmış sınırlar sebebiyle kendi rızaları hilafında gitmek istedikleri ülkelere geçemeyerek bir anlamda Yunanistan'a hapsedildiler⁷⁵. AB sığınmacı yerleştirme programının son derece yavaş işlemesinden ve Suriyeliler dışında kimsenin erişimine açık olmamasından ötürü, Batı Balkan rotası bir kez daha aktif hâle geldi. Mülteciler ve göçmenler, Kuzey Avrupa'daki istikametlerine kaçakçılık ağları aracılığıyla ulaşmaktaydılar ki bu da onları fiziksel şiddete, insan kaçakçılığına, istismara ve bazı durumlarda ölüme açık hâle getirmekteydi.

Yunanistan deniz sınırının kapatılmasını ve buna eşlik eden insan hakları ihlallerini takiben, mülteciler ve göçmenler artan bir şekilde orta Akdeniz rotasını tekrar kullanmaya başladılar ki bu rota da yukarıda belirtildiği gibi en ölümcül rota olma özelliğini arz etmekteydi. Son zamanlarda yaşanan birçok hadiseden görülebildiği gibi, yüzlerce göçmen Avrupa'da daha iyi bir gelecek arayışıyla çıktıkları yolda boğulmaktalar. Düzensiz göçe dair onlarca yıllık tecrübeden sonra AB tarafından ortaya konan çabaların, Avrupa'ya olan göç akınlarını durduramadığı, bunun yerine sadece göçmenleri her seferinde daha tehlikeli yollar seçmeye zorladığı ve ölümlere sebep olduğu açık bir şekilde gözler önüne serilmiştir. Bu yüzden, tüm AB ülkeleri tarafından onaylanmış insan hakları sözleşmelerine uygun bir şekilde bu geçişleri güvenli bir hâle

getirmek politikacıların sorumluluğundadır. Bunu yapmamak, AB'nin değerlerine aykırıdır ve AB'nin teorisi ile pratiğinin tutarsız olduğu imajını yaratmaktadır ki bu da AB'nin uluslararası prestijine büyük bir darbe vuracaktır.

Politika Önerileri

Göçmenler için güvenli rotalar ve yasal kanallar oluşturmaya dair:

■ AB, göçmenler için güvenli rotalar oluşturmali ve mültecilere korunma ve haklarına ulaşabilmelerine imkân sağlayacak daha fazla yasal kanal açmalıdır.

İnsan hakları esaslı bir yaklaşımın uygulanmasına dair:

■ AB, sınırlarında ve göçmen politikalarında insan hakları esaslı bir yaklaşım uygulamalıdır.

■ Frontex,

- Operasyonlarına hazırlık safhasında insan haklarına dair kaygıları göz önüne almalı,
- İnsan haklarına riayet edildiğinin denetlenebilmesi ve kurtarma operasyonları ile üçüncü ülkelerle beraber yürütülen operasyonlarda yapılan ihlallerin raporlanması için şeffaf mekanizmalar kurmalıdır.

■ Hak odaklı ve bağımsız STK'lar, sınır kontrol noktalarındaki ve "erişim noktalarındaki" operasyonlarda insan haklarına ne kadar riayet edildiğine dair raporlama ve denetleme çalışmalarına dahil edilmelidir.

■ Geri göndermeme ilkesi tavizsiz bir şekilde uygulanmalı ve sığınma hakkı talep edilmesine engel konulmamalıdır.

Denizlerdeki arama ve kurtarma çalışmalarına dair:

■ Arama ve kurtarmaya ilişkin yapılan tüm operasyonlar, uluslararası deniz hukuku ve insan hakları hukukuna uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

■ Özel gemilerin denizde zor durumda kalan göçmenlere yardım etmesi engellenmemelidir.

■ Botlardaki göçmenler, geri gönderilme ve insan hakları ihlali riskinin olduğu ülkelere transfer edilmemelidir.

Kalıcı bir kurtarma operasyonu oluşturulmalıdır.

Üçüncü ülkelerle yapılan anlaşmalara dair:

- Üçüncü ülkelerle yapılan, temel insan haklarına dair koşulların yerine getirilemediği ve sığınma talep edenler ile mültecilere uluslararası korumanın sağlanamadığı geri gönderme anlaşmaları askıya alınmalıdır.
- Üçüncü ülkelerle yapılan anlaşmaların müzakere ve hazırlık safhalarında, AB, UNHCR ve sahada göçmenlerle çalışan STK'lara danışılıp, görüşleri alınmalıdır.
- AB, AB ile ortak operasyonlar yürüten üçüncü ülkelerdeki insan hakları ihlallerini izlemek için finansman sağlanmalıdır.

Referanslar

1. The Guardian: Shocking images of young Syrian boy show tragic plight of refugees. <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/02/shocking-image-of-drowned-syrian-boy-shows-tragic-plight-of-refugees>
2. Daily Sabah: French President calls Erdogan over images of drowned Syrian boy, calls for common refugee policy. <http://www.dailysabah.com/diplomacy/2015/09/03/french-president-calls-erdogan-over-images-of-drowned-syrian-boy-calls-for-common-eu-refugee-policy>
3. Koser K. & Lutz H. (ed.) (1999). The New Migration in Europe: Social Constructions and Social Realities. Macmillan: Basingstoke.
4. King R. (ed.) (1993). The New Geography of European Migrations. Belhaven Press: London.
5. IOM. Who is a migrant? <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>
6. Triandafyllidou A. & D. Vogel (2010). 'Irregular Migration in the European Union. Evidence, Facts and Myths' A. Triandafyllidou içinde (ed.) Irregular Migration in Europe. Myths and Realities. Aldershot: Ashgate, s.291-301.
7. Last T. & T. Spijkerboer (2014). 'Tracking Deaths in the Mediterranean' Tara Brian and Frank Laczko içinde (ed.): Fatal Journeys. Tracking Lives Lost During Migration, International Organization for Migration, Geneva, 2014, s. 85-106.
8. UNHCR. Refugees/Migrants Emergency Response: <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>
9. Amnesty International (2014). The Human Cost of Fortress Europe: Human Rights Violations Against Migrants and Refugees at Europe's Borders.
10. Papagianni, G. (2014). 'EU Migration Policy' Triandafyllidou içinde, A. ve Gropas, R (eds), European Immigration – A source book. Ashgate Publishing s.377.
11. EU Policy Department, Directorate General for Internal Policies (2015). Enhancing the Common European Asylum System and Alternatives to Dublin.
12. Faure, A., Gavas, M and A. Knoll (2015). Challenged to a Comprehensive EU Migration and Asylum Policy. European Centre for Development Policy Management.
13. EU Policy Department, Directorate-General for External Policies (2015). Migrants in the Mediterranean: Protecting Human Rights.
14. A.g.e.
15. IOM: Key Migration Terms (<https://www.iom.int/key-migration-terms>).
16. IOM (2008). World Migration Report: Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy.

17. Global Commission on International Migration (2005). Migration in an interconnected world: New directions for action, s.7, para. 15
18. Farmer, A. (2005). Non-Refoulment and Jus Cogens: Limiting Anti-Terror Measures that Threaten Refugee Protection. Human Rights Watch.
19. UNHCR, 'Note on international protection', 13 Eylül 2001, UN Doc A/AC.96/951, para. 16.
20. 1951 Mülteciler Sözleşmesi'nin 1. Maddesi'ne göre tanım: "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs".
21. United Nations Treaty Collection. International Convention on The Protection of the Rights of All Migrant Workers and Their Families (1990).
22. ECtHR, Soering v. the UK, 7 Haziran 1989, Appl. No. 14038/88, para. 91. See also ECtHR, Jabari v. Turkey, 11 Temmuz 2000, Appl. No. 40035/98, para. 38.
23. ECtHR, Hirsi Jamaa and others v. Italy, 23 Şubat 2012, Appl. No. 27765/09
24. UNHCR, 2009 Global Trends, s.23.
25. Livia Elena Bacaian, The protection of refugees and their right to seek asylum in the European Union, Master Thesis in Institut Européen de l'Université de Geneve, Collection Euryopa, Cilt.70-2011, s. 17.
26. Worster, W. T. (2014). The Contemporary International Law Status of the Right to Asylum. International Journal of Refugee Law, Cilt. 26, No. 4, s.5-7.
27. EU Policy Department, Directorate-General for External Policies (2015). Migrants in the Mediterranean: Protecting Human Rights. s. 26.
28. Ferrer-Gallardo, X. (2008). "The Spanish-Moroccan Border Complex: Processes of Geopolitical, Functional and Symbolic Rebordering". Political Geography, Cilt. 27, s. 301–321.
29. Frontex, Trends and Routes, <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-mediterranean-route/>
30. A.g.e.
31. Carrera, S., Cassarino, J.P., El Qadim, N., Lahlou, M. and L. den Hertog (January 2016). EU-Morocco Cooperation on Readmission, Borders and Protection: A model to follow? CEPS Papers in Liberty and Security in Europe, No. 87, s. 7-9.
32. A.g.e.
33. A.g.e.

34. Frontex Risk Analysis Report (2016) s. 6.
35. Amnesty International (2014). The Human Cost of Fortress Europe: Human Rights Violations Against Migrants and Refugees at Europe's Borders.
36. Amnesty International (2006). Spain and Morocco: Failure to protect the rights of migrants – one year on.
37. Carrera, S., Cassarino, J.P., El Qadim, N., Lahlou, M. and L. den Hertog (January 2016). EU-Morocco Cooperation on Readmission, Borders and Protection: A model to follow? CEPS Papers in Liberty and Security in Europe, No. 87.
38. EU Observer: German ministry wants migrants stopped at sea. <https://euobserver.com/migration/135791>
39. Frontex Annual Risk Report (2015).
40. IOM (2015). Addressing Complex Migration Flows in the Mediterranean: IOM Response Plan, Spotlight on South-Eastern Europe.
41. Deutsche Welle: Twin shipwrecks kills hundreds of refugees off Libya, survivors say. <http://www.dw.com/en/twin-shipwrecks-kill-hundreds-of-refugees-off-libya-survivors-say/a-36248805>
42. Sara Hamood, EU-Libya Cooperation on Migration: A Raw Deal for Refugees and Migrants?, Journal of Refugee Studies Cilt. 21, No. 1, 2008, s.23.
43. Amnesty International, S.O.S Europe: Human Rights and Migration Control, Haziran 2012. Amnesty International, The Human Cost of Fortress Europe: Human Rights Violations Against Migrants and Refugees at Europe's Borders, 2014, s. 8.
44. Hamood, S. (2008). EU-Libya Cooperation on Migration: A Raw Deal for Refugees and Migrants?, Journal of Refugee Studies, Cilt. 21, No. 1, s. 25.
45. European Commission, Technical Mission to Libya on Illegal Immigration (27 Kasım-6 Aralık 2004) – Rapor 4 Nisan 2005, <http://www.statewatch.org/news/2005/may/eu-report-libya-ill-imm.pdf> (Erişim Tarihi 17.08.2016). Ayrıca bkz. Amnesty International (2010). "Libya of Tomorrow: What hope for human rights?" <http://www.amnesty.eu/static/documents/2010/libyareport.pdf>
46. VOXeurop: Will Triton Fare Better than Mare Nostrum? (31/10/2014) <http://www.voxeurop.eu/en/content/news-brief/4847202-will-triton-fare-better-mare-nostrum>
47. European Association for the defense of Human Rights (AEDH): The new European operation Frontex Plus/Triton: an operation with differing objectives and more limited means than the Mare Nostrum operation, <http://www.aedh.eu/The-new-European-operation-Frontex.html>
48. IOM: IOM Applauds Italy's Life-Saving Mare Nostrum Operation: "Not a Migrant Pull Factor" <https://www.iom.int/news/iom-applauds-italys-life-saving-mare-nostrum-operation->

not-migrant-pull-factor

49. The Guardian: Italy: end of ongoing sea rescue mission 'puts thousands at risk' <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/31/italy-sea-mission-thousands-risk>
50. European Commission MEMO (07/10/2014). Frontex Joint Operation 'Triton' – Concerted efforts to manage migration in the Central Mediterranean http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-566_en.htm
51. VOXeurop: Will Triton Fare Better than Mare Nostrum? (31/10/2014) <http://www.voxeurop.eu/en/content/news-brief/4847202-will-triton-fare-better-mare-nostrum>
52. European Parliament (04/09/2014), Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs <http://www.europarl.europa.eu/ep-live/en/committees/video?event=20140904-0930-COMMITTEE-LIBE>
53. The Guardian: UK axes support for Mediterranean migrant rescue operation <http://www.theguardian.com/politics/2014/oct/27/uk-mediterranean-migrant-rescue-plan>
54. The Guardian: EU borders chief says saving migrants' lives 'shouldn't be priority' for patrols <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/22/eu-borders-chief-says-saving-migrants-lives-cannot-be-priority-for-patrols>
55. BBC News: Mediterranean migrants: Details emerge of deadly capsizes <http://www.bbc.com/news/world-europe-32399433>
56. UNHCR. Refugees/Migrants Emergency Response: <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>
57. UNHCR: Over One Million Sea Arrivals Reach Europe in 2015 <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683dob56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html>
58. Frontex Annual Risk Report (2016).
59. Darren Neville, Sarah Sy & Amalia Rigon, On the frontline: the hotspot approach to managing migration, Directorate General For Internal Policies, European Parliament, 2016, s. 25.
60. Amnesty International (2014). The Human Cost of Fortress Europe: Human Rights Violations Against Migrants and Refugees at Europe's Borders.
61. Hurriyet: Greece to put anti-migrant wall on Turkish Border <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=greek-barrier-on-border-with-turkey-to-keep-out-migrants-2011-01-02>
62. The Huffington Post: Why Greece Shut the Shortest, Safest Route for Migrants and Refugees http://www.huffingtonpost.com/entry/greece-turkey-border-fence_us_55f9ab73e4bod6492d63ec12
63. Frontex: Frontex and Greece agree on operational plan for Poseidon Rapid Intervention <http://frontex.europa.eu/news/frontex-and-greece-agree-on-operational-plan-for-poseidon-rapid-intervention-yiSxga>
64. EU Policy Department, Directorate-General for Internal Policies (2016). On the Frontline: The

Hot Spot Approach to Managing Migration

65. Al Jazeera: UNHCR, MSF withdraw from Greece's refugee 'hotspots'<http://www.aljazeera.com/news/2016/03/aid-groups-withdraw-greece-refugee-hotspots-160322202842234.html>
66. Türkiye, hem 1951 Mülteciler Sözleşmesi'ne hem de 1967'deki Protokol'e imza atmış olmasına rağmen Avrupa dışı ülkelerden gelenlere dair mülteci statüsüne karar verirken gözettği coğrafi sınırlamaları kaldırmadı.
67. Al Jazeera: UNHCR, MSF withdraw from Greece's Refugee Hot Spots <http://www.aljazeera.com/news/2016/03/aid-groups-withdraw-greece-refugee-hotspots-160322202842234.html>
68. Amnesty International (2016): Trapped in Greece, An Avoidable Refugee Crisis.
69. EUR-Lex, Access to European Union Law, Doc. Document 12012E/TXT <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>
70. UNHCR: Sığınma talep edenlerden ilk grup, Yunanistan'dan Lüksemburg'a yerleştirildi <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/11/563a3c736/first-asylum-seekers-relocate-greece-luxembourg.html>
71. Avrupa Komisyonu- Basın Açıklaması (13/07/2016). Relocation and Resettlement: Positive trend continues, but more efforts needed http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2435_en.htm
72. Frontex. Trends and Routes. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>
73. Der Spiegel: Frontex-chef sieht neuen Hotspot in Ägypten. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/fluechtlinge-frontex-chef-leggeri-sieht-neuen-hotspot-in-aegypten-a-1100138.html>
74. UN News Centre: 2016 deadliest year ever for migrants crossing Mediterranean – UN agency. http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=55919#.WG_jOVyTsZM
75. Amnesty International UK (2016). Press Release: Greece: Almost 60.000 refugees stranded in appalling conditions as Europe fails to act. <https://www.amnesty.org.uk/press-releases/greece-almost-60000-refugees-stranded-appalling-conditions-europe-fails-act>

EK 1

**PRESS
EN**

PRESS RELEASE
144/16
18/03/2016

EU-Turkey statement, 18 March 2016

Today the Members of the European Council met with their Turkish counterpart. This was the third meeting since November 2015 dedicated to deepening Turkey-EU relations as well as addressing the migration crisis.

The Members of the European Council expressed their deepest condolences to the people of Turkey following the bomb attack in Ankara on Sunday. They strongly condemned this heinous act and reiterated their continued support to fight terrorism in all its forms.

Turkey and the European Union reconfirmed their commitment to the implementation of their joint action plan activated on 29 November 2015. Much progress has been achieved already, including Turkey's opening of its labour market to Syrians under temporary protection, the introduction of new visa requirements for Syrians and other nationalities, stepped up security efforts by the Turkish coast guard and police and enhanced information sharing. Moreover, the European Union has begun disbursing the 3 billion euro of the Facility for Refugees in Turkey for concrete projects and work has advanced on visa liberalisation and in the accession talks, including the opening of Chapter 17 last December. On 7 March 2016, Turkey furthermore agreed to accept the rapid return of all migrants not in need of international protection crossing from Turkey into Greece and to take back all irregular migrants intercepted in Turkish waters. Turkey and the EU also agreed to continue stepping up measures against migrant smugglers and welcomed the establishment of the NATO activity on the Aegean Sea. At the same time Turkey and the EU recognise that further, swift and determined efforts are needed.

In order to break the business model of the smugglers and to offer migrants an alternative to putting their lives at risk, the EU and Turkey today decided to end the irregular migration from Turkey to the EU. In order to achieve this goal, they agreed on the following additional action points:

- 1) All new irregular migrants crossing from Turkey into Greek islands as from 20 March 2016 will be returned to Turkey. This will take place in full accordance with EU and international law, thus excluding any kind of collective expulsion. All migrants will be protected in accordance with the relevant international standards and in respect of the principle of non-refoulement. It will be a temporary and extraordinary measure which is necessary to end the human suffering and restore public order. Migrants arriving in the Greek islands will be duly registered and any application for asylum will be processed individually by the Greek authorities in accordance with the Asylum Procedures Directive, in cooperation with UNHCR. Migrants not applying for asylum or whose application has been found unfounded or inadmissible in accordance with the said directive will be returned to Turkey. Turkey and Greece, assisted by EU institutions and agencies, will take the necessary steps and agree any necessary bilateral arrangements, including the presence of Turkish officials on Greek islands and Greek officials in Turkey as from 20 March 2016, to ensure liaison and thereby facilitate the smooth functioning of these arrangements. The costs of the return operations of irregular migrants will be covered by the EU.
- 2) For every Syrian being returned to Turkey from Greek islands, another Syrian will be resettled from Turkey to the EU taking into account the UN Vulnerability Criteria. A mechanism will be established, with the assistance of the Commission, EU agencies and other Member States, as well as the UNHCR, to ensure that this principle will be implemented as from the same day the returns start. Priority will be given to migrants who have not previously entered or tried to enter the EU irregularly. On the EU side, resettlement under this mechanism will take place, in the first instance, by honouring the commitments taken by Member States in the conclusions of Representatives of the Governments of Member States meeting within the Council on 20 July 2015, of which 18,000 places for resettlement remain. Any further need for resettlement will be carried out through a similar voluntary arrangement up to a limit of an additional 54,000 persons. The Members of the European Council welcome the Commission's intention to propose an amendment to the relocation decision of 22 September 2015 to allow for any resettlement commitment undertaken in the framework of this arrangement to be offset from non-allocated places under the decision. Should these arrangements not meet the objective of ending the irregular migration and the number of returns come close to the numbers provided for above, this mechanism will be reviewed. Should the number of returns exceed the numbers provided for above, this mechanism will be discontinued.
- 3) Turkey will take any necessary measures to prevent new sea or land routes for illegal migration opening from Turkey to the EU, and will cooperate with neighbouring states as well as the EU to this effect.
- 4) Once irregular crossings between Turkey and the EU are ending or at least have been substantially and sustainably reduced,

EK 2

No. 29862

**SPAIN
and
MOROCCO**

**Treaty of friendship, good-neighbourliness and cooperation.
Signed at Rabat on 4 July 1991**

Authentic texts: Spanish and Arabic.

Registered by Spain on 24 March 1992.

**ESPAGNE
et
MAROC**

**Traité d'amitié, de bon voisinage et de coopération. Signé à
Rabat le 4 juillet 1991**

Textes authentiques : espagnol et arabe.

Enregistré par l'Espagne le 24 mars 1992.

761 171 6286

[TRANSLATION — TRADUCTION]

TREATY¹ OF FRIENDSHIP, GOOD-NEIGHBOURLINESS AND CO-OPERATION BETWEEN THE KINGDOM OF SPAIN AND THE KINGDOM OF MOROCCO

PREAMBLE

The Kingdom of Spain and the Kingdom of Morocco, hereinafter referred to as the “High Contracting Parties”,

Aware of their close geographical proximity in the critical region to which they belong,

Mindful of the ties which history has gradually established between their peoples, through changes that have sometimes been contradictory but have always been meaningful, profound and enriched by fruitful *rapprochement*,

Determined to preserve the common cultural heritage created by the close interaction of their respective histories, which began almost 13 centuries ago and has left its clear mark on each country, as well as on universal culture,

Sensitive to the growing contact between Spaniards and Moroccans which current international circumstances have encouraged and which is bound to increase in the future,

Guided by a common determination to further strengthen their bilateral political relations and determined to usher in a new era of solidarity that better responds to the aspirations of their future generations by establishing a comprehensive, lasting framework for political coexistence based on peace, freedom and the prosperity of their respective peoples,

United in solidarity by the mission imposed on them by their privileged position at the meeting point of the Atlantic Ocean and the Mediterranean Sea, and taking into consideration the convergence of interests between their two countries,

Convinced that mutual understanding and cooperation between the two Kingdoms are an indispensable guarantee of peace, stability and security in the region and the best means of serving the objectives of the progress and development of their two peoples,

Conscious therefore of their responsibility as forerunners in the efforts to promote international cooperation in this geographical area,

Convinced of the economic and political importance of regional integration processes for the international situation, both countries being involved in the integration processes in their respective regions,

Aware of these challenges and determined to set in motion a process which endeavours to establish a system of dialogue and cooperation that will finally eliminate the tendency towards disputes and confrontation throughout the Mediterra-

¹ Came into force on 28 January 1993, the date on which the Parties informed each other of the completion of the required internal procedures, in accordance with article 14.

nean region, particularly the western Mediterranean, a border area which, because of its nature and specific character, requires priority attention and development,

Reaffirming their strict adherence to the principles of international law and the purposes and principles of the Charter of the United Nations,

Keeping in mind the treaties, agreements and protocols in force between the two countries,

Declaring their determination to maintain relations of friendship, good-neighbourliness and overall cooperation, expressing their intention that this Treaty shall constitute an appropriate framework for developing new areas of understanding and cooperation, and acting in the spirit of the joint declaration signed at Rabat on 21 December 1990, which expanded upon the joint communiqué signed on the occasion of the official visit of His Majesty King Hassan II to Spain on 27 September 1989,

Have agreed as follows:

GENERAL PRINCIPLES

1. *Respect for international law*

The High Contracting Parties undertake to carry out in good faith the obligations which they have contracted under international law, whether those arising from the generally recognized principles and norms of international law or those deriving from treaties or other agreements under international law to which they are a party.

2. *Sovereign equality*

The High Contracting Parties shall respect each other's sovereign equality and individuality and all the rights inherent and embodied in that sovereignty, in particular, the right to equality before the law, territorial integrity, freedom and political independence. They shall, moreover, respect the right of each Party freely to choose and develop its political, social, economic and cultural system.

3. *Non-intervention in internal affairs*

The High Contracting Parties shall refrain from any direct or indirect, individual or collective intervention in internal or external affairs falling within the internal jurisdiction of the other Party.

They shall consequently refrain, under all circumstances, from any act of military, political, economic or other coercion designed to subordinate to their own interest the exercise of rights inherent in the sovereignty of the other Party and thereby to obtain advantages of any kind.

4. *Non-recourse to the threat or use of force*

In their mutual relations, both Parties shall refrain from recourse to the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of the other Party, and from any other action incompatible with the purposes of the United Nations. No consideration may be invoked that might serve to justify such recourse. Both Parties shall accordingly refrain from any act which might constitute a threat of force or a direct or indirect use of force.

5. *Peaceful settlement of disputes*

In a spirit consistent with the motives that have led to the conclusion of this Treaty of Friendship, Good-Neighbourliness and Cooperation, the High Contracting Parties shall settle any disputes which may arise between them by peaceful means, in such a way that international peace and security and justice are not jeopardized.

They will strive in good faith and in a spirit of cooperation to arrive in the most expeditious manner possible at a solution in conformity with international law in order to achieve a fair outcome.

6. *Development cooperation*

The two Parties shall endeavour to maximize their mutual economic potential in order to create a framework of prosperous, egalitarian and balanced cooperation. In this context, they shall always keep in mind their interest in reducing the differences in their levels of economic development by creating a new climate of economic and financial solidarity that underlines the positive aspects of the complementarity between their respective economies, thereby permitting the achievement of a level of growth and prosperity in the economic, scientific, technological, social, cultural and humanitarian fields.

7. *Respect for human rights and fundamental freedoms*

The High Contracting Parties shall respect human rights and fundamental freedoms, including freedom of thought, conscience, religion and belief, without distinction as to race, sex, language or religion.

In this context, they shall promote and strengthen the effective exercise of civil, political, economic, social, cultural and other rights and freedoms, all of which derive from the inherent dignity of the human person and are essential to his or her full and free development.

In this framework, both Parties shall act in conformity with their respective internal legislation, the purposes and principles of the Charter of the United Nations and the Universal Declaration of Human Rights. They shall also fulfil their obligations as defined in the relevant international agreements and declarations in this field, including the International Human Rights Covenants, by which they may be bound.

8. *Dialogue and understanding between cultures and civilizations*

The High Contracting Parties shall encourage all action designed to create a common cultural space, drawing inspiration from their traditional historical and human ties that, in the principles of tolerance, coexistence and mutual respect, will find the guidance which makes it possible to weave a solid and fruitful common heritage. In this context, the two Parties shall endeavour to promote greater and better knowledge of each other in order to eliminate old misunderstandings and collective apprehensions that are impeding the establishment of improved understanding between their societies and peoples.

Both Parties declare their resolve to ensure that these principles are respected and applied, with a view to developing a new philosophy in their relations of cooperation that is based on mutual trust, complementarity, comprehensiveness and the need to mobilize all the strength and creativity of their societies in the search for a new common language of cooperation.

organization of training and advanced training courses, the comparison of experiences with teaching materials and the conduct of joint exercises.

The objectives of this cooperation shall also include the organization of joint programmes for research into and the development and production of weapons systems and defence *matériel* and equipment designed to meet the needs of both Parties, through exchanges of technical, technological and industrial information.

(c) *Development cooperation*

Article 6

Aware of the need to stimulate such cooperation at both the bilateral and the multilateral level in order to promote the socio-economic development of their populations, the High Contracting Parties shall establish specific programmes and projects in the primary, secondary and tertiary sectors that may include joint activities in third countries.

The two Parties shall promote, *inter alia*:

- (a) Cooperation in the maritime fishing and related activities sector;
- (b) Cooperation in the agro-food and environmental protection sectors, with special emphasis on pollution and desertification control and water resources management;
- (c) Cooperation in the health field;
- (d) Cooperation in the tourism sector;
- (e) Cooperation in the rational use of energy and renewable energy sources;
- (f) Cooperation in the Strait of Gibraltar area, through the promotion of studies, activities and projects in the physiographical, oceanographical and meteorological fields, with a view to establishing a fixed link between Spain and Morocco across the Strait of Gibraltar;
- (g) Cooperation in the field of vocational training.

Both Parties undertake to include in the various sectors of cooperation exchanges of professional expertise, human resources training and technology transfers.

(d) *Cultural cooperation*

Article 7

The High Contracting Parties, aware of the important historical and cultural legacy which they share, undertake to promote their cooperation in the fields of education and teaching through exchanges of students, teachers and university researchers and exchanges of scientific and teaching documentation.

Relations between universities and the award of study and research grants shall also be encouraged.

Article 8

The two Parties shall work together to promote cooperation in the audio-visual field, particularly between their respective public radio and television corporations, and in the fields of cinematography, art and sports.

Article 9

The two Parties agree to accord particular attention to the teaching of the Arabic language and civilization in Spain and the Spanish language and civilization in Morocco, as well as to the establishment and operation of cultural centres in their respective territories.

*(e) Cooperation in the legal and consular field**Article 10*

In the legal field, the two Parties agree to:

(a) Promote legal cooperation in the commercial, civil, criminal and administrative spheres, as a means of strengthening cooperation between their respective judicial administrations and organs and guaranteeing their efficient functioning;

(b) Promote the study of their respective laws, particularly in the commercial and business fields, with the aim of facilitating cooperation between businesses and the integration of their respective economies;

(c) Pay particular attention to international efforts to combat terrorism, organized crime and drug trafficking.

Article 11

In the consular field, the two Parties agree to establish close cooperation between their consular services with a view to ensuring better integration of their respective nationals in the other country.

Article 12

Both Parties undertake to develop the various fields of cooperation mentioned with a view to ensuring the establishment of appropriate living and working conditions for the Moroccan and Spanish communities in their respective countries and better understanding between their peoples, in accordance with the ultimate objective of this Treaty.

Article 13

The specific cooperation programmes and projects negotiated under this Treaty shall be identified by both Parties through the joint commission competent for each sector.

FINAL REQUIREMENTS

Article 14

This Treaty shall enter into force once both Parties have notified each other through the diplomatic channel that the requirements established by their internal legislation have been fulfilled, and shall remain in force until denounced by either Party through the same channel. Such denunciation shall take effect six months after receipt of notification by the other Party.

DONE at Rabat on 4 July 1991, in two originals in the Spanish and Arabic languages, both texts being equally authentic.

For the Kingdom
of Spain:

[Signed]

FELIPE GONZALEZ MARQUEZ
President of the Government

For the Kingdom
of Morocco:

[Signed]

AZEDDINE LARAKI
Prime Minister

YAZAR HAKKINDA

Müge Dalkıran, Al Sharq Forum uzman araştırmacılarından. Halihazırda University of Toronto ve “SSHRC Partnership Development Grant Project – Migrants, Refugees, and the International State System” ortaklığında çalışmalarını sürdüren İstanbul merkezli Global Political Trends Center bünyesinde çalışmaktadır. Ayrıca İstanbul'daki İnsan Hakları Birliği'nin Mülteci Hakları Komisyonu'nda gönüllü olarak görev yapmaktadır. Daha önce, İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Lisans derecesini Uluslararası İlişkiler alanında Galatasaray Üniversitesi'nden, yüksek lisans derecesini ise İnsan Hakları Hukuku alanında Bilgi Üniversitesi'nden almıştır. Araştırma alanları İnsan Hakları, Aktivizm ve Zorunlu Göç üzerinedir.

Antonios Alexandridis, Vrije University Amsterdam'da doktora araştırmacısıdır. Halihazırda, Yunanistan ve Türkiye sınırındaki mültecilere yönelik bir saha çalışması yürütmektedir. University of Iceland'da Siyaset Bilimi ve Antropoloji ve University of Copenhagen'da Sosyal Antropoloji okumuştur. Avrupa'nın farklı bölgelerine dağılmış mülteciler ve sığınmacılar üzerine çalışmalar yürüten bazı STK'larda çalışmıştır. Ayrıca University of York and Goldsmiths ve University of London'da Yunanistan ve Türkiye arasında süren mülteci krizine dair danışmanlık ve saha araştırmacısı olarak görev yapmıştır. Eleştirel Mülteci Çalışmaları üzerine birçok makalesi vardır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum; amacı, Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için tarafsız araştırmalar yapıp buna dönük uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeterek araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

    / SharqForum

 / Sharq-Forum

**الشرق
سوق**
ALSHARQ FORUM

Rotalar Değişiyor, Göç Devam Ediyor: AB Politikalarının Göç Rotaları Üzerindeki Etkileri

Avrupa Birliği (AB) 1990'lardan bu yana göçü kontrol altına almayı ve etkili bir sınır izleme sistemi kurmayı hedefleyen ortak politikalar üretmek için çabalarını sürdürmektedir. Fakat her geçen yıl daha fazla insan; silahlı çatışmalar, insan hakları ihlalleri, yoksulluk yahut ekonomik koşullar gibi birçok nedenden ötürü Avrupa sınırlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Bunlardan bazılarının yasal yollarla bunu gerçekleştirme fırsatı varken çoğunluğu için böyle bir durum söz konusu değil ve ne yazık ki bu insanlar Avrupa'ya ulaşmak için canlarını tehlikeye atmak zorunda kalmaktadırlar.

www.sharqforum.org